Ára: 200 FORINT

76. évf. 7. szám 2021. április 15.
Ijjár 3. 5781

ÚJ ÉLET

A MAGYARORSZÁGI ZSIDÓ HITKÖZSÉGEK SZÖVETSÉGÉNEK LAPJA

Hagyománnyal a járvány ellen?

Chászene a temetőben

Az 1873-as kolerajárvány idején Hajdúnánáson furcsa jelenségre figyeltek fel a helyiek. Zsidó esküvőt tartottak a város zsidó temetőjében, abban a hiedelemben, hogy ezáltal megszűnik a járvány. A zenét cigány muzsikusok szolgáltatták.

A 20. század első nagy járványának, az influenzaszerű tünetekkel járó spanyolnáthának 1918–1919-ben 20-21 millió áldozata volt. Magyarországon 1918 októberében például 44 ezren haltak meg a betegségben. A járvány jelentősen érintette a magyar zsidóságot is. *Apai nagyanyám, Jakobovics Mórné, lánykori neve Lefkovics Katalin, zsidó neve pedig Gitl, 1857-ben született Homonnában. Nem tudok róla szinte semmit, mert születésem előtt halt meg. 1918-ban influenzajárvány dúlt a városban, amelynek a nagyanyám is áldozatául esett* – meséli **Marta Jakobovics** holokauszttúlélő. A zsidó családtörténetekben számos hasonló esetről értesülhetünk, írja a *zsido.com* oldalon megjelent cikk szerzője.

A pusztító járványra mindenki a megoldást kereste. A betegség nem szűnő tombolására a vallásos zsidóság ezért egy különös régi chászid szokást elevenített fel, bízva a pandémia megszűnésében. Az ortodox közösségek ehhez kérték a csodarabbik tanácsát. A miskolci ortodox hitközség rabbijai, látva a spanyolnátha áldozatainak nagy számát, Bodrogkeresztúrra utaztak, ahol a híres Reb Sájele segítségét kérték a hagyomány felélesztésében, melynek lényege: két beteg vagy nagyon szegény sorsú fiatalt kell megesketni a temetőben, a hozományukat pedig a közösségnek kell összeadnia.

És mikor pusztító járványok dühöngtek a vésszel szemben tehetetlenül álló emberiség közt, akkor a vallásos és istenfélő emberek adakozásából összegyűjtöttek egy nagyobb összeget. Aztán kikerestek maguk közül egy szegény és árva leányt meg egy szegény és dolgozó fiút, és öszszeházasították őket. A legenda ezüst gyöngyű és rejtélyes szavai szerint ezt az esküvőt künn, a holtak birodalmában, a csendes és porladó holtak között kell megtartani – olvasható a miskolci *Reggeli Hírlapban.*

A korabeli sajtóban számos hasonló híradás jelent meg nemcsak a spanyolnáthával, de kisebb, lokális járványokkal kapcsolatban is. A tudósítások több esetben írnak a különös temetői esküvőről, amelynek célja a betegség terjedésének megállítása volt. Több ilyen hír jelent meg nem zsidó lapokban az első világháború idején.

Mayer Kirshenblatt festménye

Fuchs Benjámin nagyváradi ortodox főrabbi engedélyével 1918 októberében, amikor a spanyolnátha tömegesen szedte áldozatát, egy fiatal pár esküvőt tartott a nagyváradi zsidó temetőben. Fuchs rabbi azt is elrendelte, hogy hétfőn, szerdán és pénteken tartsanak böjtöt, hogy a járvány mihamarabb megszűnjön – számol be a *Székely nép* 1918. októberi számában. Az újságban az is olvasható, hogy a különös szokást a nem zsidók is figyelemmel kísérték, és remélték, hogy a járvány mindenki számára meg fog szűnni.

Weisz Samu és Grünberger Regina 1918. október 20-án házasságot kötöttek Ungváron, az izraelita hitközség temetőjében. A fiatal pár részére a hitközség 6000 korona hozományt gyűjtött – mondja egy következő híradás, amely az *Ung* nevű, Ungváron megjelenő helyi híreket közzé tevő újság 1918. októberi számában jelent meg.

1911-ben Máramarosszigeten skarlátjárvány dúlt. Sok áldozata volt a betegségnek a zsidó hitközségben is. A helyiek úgy döntöttek, hogy ha Istennek tetsző tettet hajtanak végre, megszűnik a járvány. Elhatározták ezért, hogy egy 26 éves néma fiút összeesketnek egy 40 éves menyasszonnyal, és a részükre hozományt gyűjtenek össze. A különös esküvőn mintegy 3000 zsidó vett részt. Teitelbaum főrabbi beszédet intézett az új párhoz, hangoztatva azt a nagy áldozatkészséget, amelyet az Istenben bízva, a hitközségért hoztak. Imádsággal végezte beszédét, hogy szűnjön meg a pusztító betegség – tudósít a *Budapesti Hírlap.*

Huszton tífuszjárvány pusztított 1927-ben. A helyi lakosok úgy döntöttek, egy különleges eseményt tartanak, hogy megvédjék a lakosságot a még több áldozattól. A zsidó hagyomány szerint ezért egy mátkapárt vittek a temetőbe, és ott különleges esketési szertartás szerint lakodalmat szerveztek. Hoffmann Mojse 26 éves napszámos és Müller Ida 17 éves cselédlány a huszti temetőben a zsidó szertartás szerint házasságot kötött. Amikor a násznép kiért a temetőbe, Pusinszki főrabbi háromszor körüljárta a temetőt, és közben a járvány megszüntetéséért mondott hangos imádságokat. Az esketés a temetőben ment végbe, de azon csak asszonyok és nős férfiak vehettek részt, a többieknek a kerítésen kívül kellett maradniuk. A hitközség tagjai lakást béreltek a fiatal pár számára, azt bútorokkal teljesen berendezték, és a lakbért egész esztendőre előre kifizették. A hitközség 5000 koronát adott nászajándékul nekik. Hétfőn délután tartották meg az esküvőt, és olyan híre ment, hogy a temető környékén széles környékről gyűltek össze érdeklődők, nemcsak zsidók, de a többi vallásfelekezetűek közül is. Az esküvő után a zsidó iskolában nagy lakoma volt, majd átadták a bőséges nászajándékokat a fiatal párnak. A hentesek húst, a fűszeresek fél évre való lisztet és fűszerárut adományoztak, és a násznép többi tagja is mind elhozta ajándékát.

A szokásról egy ízben az *Egyenlőség* című zsidó hetilap is közölt írást 1918-ban, és egy elfeledett ősi zsidó vallási szertartás újjáéledéséről ír: Ősrégi zsidó szokás járvány idején a temetőben, a síroktól távol, szabad helyen esküvőt tartani, ez nem babonaság, minthogy a zsidó vallás szertartásaiban és szokásaiban ilyen nem található. A hithű zsidó ezzel Istenbe vetett határtalan bizalmát fejezi ki, tanújelét adja optimisztikus érzelmeinek, amidőn esküvőt rendez a temetőben, ezzel mintegy kifejezésre juttatva: íme, dacára a járványnak, Istenbe vetett bizalmunk nem ingott meg, meg vagyunk győződve Isten jóságáról, irgalmáról és gondviseléséről, aki nem engedheti, hogy az emberiség kipusztuljon. Ez a szokás még egy célt van hivatva szolgálni. Tudvalevő ugyanis, hogy a csüggedés, a félelem az ember egészségét megtámadja, aláássa, és nagyban hozzájárul a beteg állapotának rosszabbodásához. Az esküvővel azt fejezi ki a vallásos zsidó, hogy az embernek nem szabad elcsüggednie, íme, látjátok, emberek, mi a legnagyobb járvány idején esküvőt tartunk a halottak közelében, a temetőben, nem félünk, emberek, ti se féljetek és ne csüggedjetek el, az Isten velünk van most is. Az esküvőt jótékony céllal kötik össze, adományokat gyűjtenek a szegények részére, jótékonyságot, könyörületességet gyakorolnak, hogy az Isten is könyörüljön meg rajtunk.

A szokásról Scheiber Sándor is szól *Folklór és tárgytörténet* című munkájának *Zsidó folklór Ujváry Péter írásaiban* fejezetében. Ujváry Leviathan című drámájában a következőket írja: a pogrom elhárítására egy cádik sírján két árvát esketnek össze.

A pápai zsidók ugyancsak rendeztek ilyen esküvőt: A pápai nagy kolerajárvány idejében a temetőben tartották meg egy árva fiú és egy árván maradt leány esküvőjét, és ott az egész hitközség jelenlétében – a sírhantra felállított chupa alatt – eskették össze az ifjú párt – folytatja a gondolatmenetet Scheiber.

Kelet-Európában először Varsóban élesztették fel ezt a legendát. Egy 1916-ban született lengyel festő, Mayer Kirshenblatt, aki Opatów jiddis közösségéből vándorolt ki Kanadába 1934-ben, The Black Wedding in the Cemetery ca. 1892 címmel készítette el 1996-ban színes és vidám művét, utalva a hagyomány meglétére a lengyel vallásos közösségekben. Az is tudható, hogy a holokauszt idején több lengyel város gettójában, ahol a szörnyű körülmények miatt tífusz és más egyéb járvány is felütötte a fejét, felmerült egy hasonló esküvő megszervezése, hogy a haláleseteket csökkentsék.

I. Bashevis Singer *A Sátán Gorajban* című regényében is olvashatunk a hagyományról: Ezután a vőlegényt a menyegzői sátorhoz kísérték, amelyet az imaház és a régi temető között állítottak fel. Az imaház udvarát megtöltő kicsiny hantok iskolás gyermekek sírját jelölték, akik inkább mártírhalált szenvedtek 1648-ban a hajdamakok és a tatárok részéről, mintsem elhagyják hitüket és rabszolgának adják el őket.

Scheiber az izraeli Szafedből is idéz adatot a szokásra. 1865-ben József Káró és Kicchák Lurja sírjai közt rendezték meg egy szegény pár esküvőjét a kolera megelőzésére.

A különleges szokásnak számos olyan eleme van, ami úgy tűnik, mindenhol, ahol ilyen esküvőt tartottak, hasonló volt. A chászenét minden esetben valamilyen baj elhárítására, konkrétan valamilyen járványbetegség megszűnésére tartották meg. Általában a vallásos chászid közösségek közt élt a szokás, s ha lehetett, egy híres csodarabbit is hívtak a ceremóniára. Személyes jelenléte a betegséggel szembeni erőt jelképezte. Az esküvő lényege a jó cselekedet volt. Minden esetben betegségben szenvedő vagy testi fogyatékos, árva vagy nagyon szegény sorból jövő zsidó nő és férfi volt a házasulandó személy. Fontos volt az is, hogy a közösség biztosítsa a pár jövőjét, ezért az ifjú házasoknak pénzadományt és egyéb tárgyi felajánlást is gyűjtöttek. A zsidó esküvő legfontosabb kelléke, a chüpe a temetőben szimbolikusan mindig fekete volt.

A spanyolnátha idején ezt a hagyományt a szatmárnémeti és a miskolci főrabbi is felújította, de Budapesten a rákoskeresztúri temetőben is volt hasonló esküvő.

2020. március 19-én a hárédi közösségek által lakott Bné Brák temetőjében a koronavírus megfékezésére fekete chüpe alatt összeadtak egy párt.

Czingel Szilvia

97 évesen is praktizál a holokauszttúlélő háziorvos

Körmendi István zsidó származása miatt csak a háború után tudta befejezni az orvosi egyetemet. A gyógyítás a szenvedélye, és addig szeretné folytatni, ameddig csak bírja.

Közel 300 ember tartozik **Körmendi István** háziorvos I. kerületi praxisába, amelyet még édesapjától örökölt meg. A 97 éves holokauszttúlélő Körmendi valószínűleg a legidősebb ma is aktív háziorvos Magyarországon, akinek saját bevallása szerint szenvedélye a gyógyítás. A napokban a francia AFP hírügynökség készített róla riportot, amelyet többek között a Times of Israel is közölt, tudtuk meg a *Kibic* cikkéből.

Körmendi István 1923-ban született Budapesten, családjával 1929-ben költöztek abba a lakásba, ahol jelenleg is él, és ahol háziorvosi rendelője is található. Az első világháborúban orvosként szolgáló édesapja 1920-ban kezdte meg háziorvosi praxisát, amelyet aztán 37 évvel később Körmendi doktor vett át tőle, és bár 1989-ben nyugdíjas lett, nem hagyta abba a gyógyítást.

Zsidó származása miatt nem volt egyszerű apja nyomdokaiba lépnie. Már 1929-ben, az első osztályban kipécézték a zsidó kisfiút, a megbélyegzés a középiskolában is végigkísérte, a zsidótörvények pedig lehetetlenné tették, hogy az egyetemen tanulhassa az orvostudományt. Körmendi István azonban nem adta fel, belógott előadásokat hallgatni, ami nem volt veszélytelen vállalkozás, mivel a szélsőséges Turul Diákszövetség tagjai valósággal vadásztak a zsidó fiatalokra abban az időben.

Mindez a Budavári Önkormányzat azon kiadványában olvasható, amelyben a kerület díjazottait mutatják be. Körmendi István tavaly ugyanis Budavár díszpolgára lett.

A második világháború idején viszont ilyen elismerés még elképzelhetetlen lett volna, Körmendit munkaszolgálatra hívták be, ahová orvosi tankönyveit is magával cipelte. Hamarosan sikerült elszöknie, és feleségével együtt hónapokig ismerősöknél bujkált. A családját 1944-ben csillagos házba költöztették, erről szóló visszaemlékezésében a Csillagos házak weboldalon a következőt írja:

Fontos megemlíteni, hogy az átköltöztetés és minden egyéb korlátozó intézkedés elrendelését, szervezését kizárólag magyar hatósági közegek bonyolították, mégpedig nagy ügybuzgalommal, az együttérzés legcsekélyebb jele nélkül. Német katonai szervek a zsidó lakosság elleni közvetlen cselekményekben nem vettek részt, erre nem is volt szükség, hiszen a lényegében szuverén magyar hatóság emberei a feladatot a németek által is csodált gyorsasággal bonyolították.

A visszaemlékezésben Körmendi az akkor már 24 éve a kerületben praktizáló édesapjáról is ír. Mivel zsidó orvos abban az időben nem kezelhetett keresztény beteget, ezért a páciensei éjjel, a sötétség leple alatt mentek el hozzá tanácsot kérni, dacolva a drákói szankciókkal, amelyek nemcsak az orvost, de páciensét is fenyegették.

Körmendi épp a nagynénjénél bujkált Budapest ostromának idején, amikor a lakásba belépett egy sebesült SS-katona. Rögtön ellátta sérüléseit, és nem gondolt arra, hogy a katona valószínűleg lelőné őt, ha tudná, hogy zsidó. Igyekezete azonban hiábavaló volt, a házakat végigkutató oroszok ugyanis néhány óra múlva agyonlőtték a sebesültet.

A háború után, 1950-ben sikerült végre befejeznie az orvosi egyetemet, s kórházakban dolgozott, mielőtt 1957-ben átvette édesapja háziorvosi praxisát. Azóta olyan, a hetvenes éveiben járó nagymama páciense is van, aki még gyerekként kezdett el hozzá járni annak idején. Ma már az unokáját tologatja, meséli Körmendi az AFP-nek. Neki szintén két unokája van, lánya is orvosként dolgozik.

A koronavírus-járvány miatt jelenleg nem fogad betegeket, csak telefonon és e-mailen ad orvosi tanácsokat, pedig már az oltást is megkapta. **Merkely Béla,** a Semmelweis Egyetem rektora Facebook-posztban büszkélkedett el, hogy ő maga adta be a vakcinát az ország legidősebb, még aktívan gyógyító háziorvosának.

Körmendi szerint ez a helyzet korántsem ideális, az orvos–beteg kapcsolatban ugyanis fontos szerepet játszik a személyes találkozás. Attól tart, hogy még hosszú ideig megmarad a távolról gyógyítás, ami csökkenteni fogja a kezelések hatékonyságát. Ennek ellenére nem tervezi, hogy visszavonul. Addig szeretné a betegeit gyógyítani, amíg alkalmasnak érzi magát a feladatra.

9 770133 350099 21007

Hitközségünk halottai

Tóth Klári

Tóth Klári, a Salgótarjáni Zsidó Hitközség elnöke átadta lelkét az Örökkévalónak. Mélységesen lesújtó ez a hír. Ismét eggyel kevesebben vagyunk, ismét egy olyan személyiség távozott közülünk, akinek élete, a közügyeinkhez való hozzáállása példaértékű lehet valamennyiünk számára.

Tóth Klári mindig partner volt temetőink megmentésében, mindig állhatatosan, önzetlenül képviselte közös ügyünket, mindig ott volt, ahol lennie kellett, és mindig elérhetőnek bizonyult azok számára, akik a segítségét igényelték.

Óriási szerepe volt abban, hogy a salgótarjáni temetőnk a város építészeti és művészeti örökségének mind a mai napig elismert része. Munkáját ugyanakkor példátlan szerénységgel látta el – épp a szerénysége akadályozta abban is, hogy a ranglétrán feljebb lépjen: hiába buzdítottuk többen is, nemet mondott arra, hogy megméresse magát a Mazsihisz alelnöki posztjáért folytatott versengésben. Tóth Klári élete teljes értékű volt. Életét szolgálatnak tekintette, s ha van az Örökkévalónak tetsző élet, akkor az övé bizonyosan olyan volt.

Mi a magunk szerény eszközeivel e szolgálattal teli, gazdag élet előtt azzal tudunk tisztelegni, hogy Klárit a Mazsihisz saját halottjának tekinti. Ez, meglehet, formális gesztusnak tűnhet, de nem az: azt jelenti, hogy olyan személy távozott el, aki közülünk volt egy, akit a részünknek tekintettünk.

Vigasztalásunk csak annyi lehet, hogy emléke valóban velünk marad, miként az az érték is, amelyet a salgótarjáni hitközség élén létrehozott.

Tamás Péter

Gerő Szandra

Megrendítő közleményt tett közzé a Magyar Zsidó Múzeum és Levéltár: meghalt Gerő Szandra, a levéltár munkatársa. Legyen bekötve lelke az élet kötelékébe, emlékéből fakadjon áldás!

Szomorúan tudatjuk intézményünk barátaival, hogy kiváló kollégánk, *Gerő Szandra,* levéltárunk munkatársa váratlanul és elviselhetetlenül fiatalon elhunyt. Szandra kivételesen sokoldalúan képzett, angolul, héberül, jiddisül és németül olvasó, páratlan szervezőkészségű ember volt, a Héber Egyetemen, az ORZSE-n és a CEU-n egyaránt tanult.

Képességei és ismeretei rendkívül szerteágazóak voltak, örömöt jelentett és biztonságot is nyújtott vele dolgozni, ahogy jó volt vele lenni is. Ezer szállal kötődött hozzánk, a magyar zsidó közösséghez. Emberi kvalitásairól egyelőre csak megrendülten hallgatni vagyunk képesek – mindenesetre nagyon szerettük őt, és sosem felejtjük el.

Legyen áldás az emléke, legyen bekötve lelke az élet kötelékébe.

Id. Antall József lengyel katonáknak is segített

***Rendkívül erős volt apámban a különösebb gesztusok nélküli magyarságtudat, a jó értelemben vett „fajtaszeretet", ahogy mondta. Számára a nemesi hagyomány éppen úgy, mint nagyapámnak, több kötelezettséget, egyszerűen szolgálatot jelentett. Rendkívül erős szociális érzés jellemezte.* Antall József magyar miniszterelnök így írta le édesapját, idősebb Antall Józsefet egy 1988-as interjúban. A 125 éve, 1896. március 28-án született Antall József azonban nem csak a magyarokon segített: elévülhetetlen érdemei voltak több ezer zsidó és több tízezer lengyel menekült ellátásában és megmentésében is.**

Id. Antall József és Henryk Slawik

A kisnemesi földbirtokos családból származó, Orosziban született idősebb Antall József az első világháborús orosz fogságból hazatérve befejezte jogi tanulmányait, és köztisztviselőként a Vallás- és Közoktatásügyi, majd az 1930-as évek elejétől a Belügyminisztériumban folytatta karrierjét, ahol szociális kérdésekkel foglalkozott, olvasható a *Múlt-kor* cikkében.

Jó szervező volt, nagy tömegügyekkel (hadikölcsön, ínségakciók, elemi csapások, árvizek stb.) bízták meg. Gyermekkoromban úgy éreztem, ha valami „eseményről" hallok (árvíz stb.), akkor apám útra kel, és nem látom egy ideig. Idetartoztak azok az évek is, amikor a trianoni békeszerződés alapján elszakított területek egy része visszakerült – jellemezte édesapját Antall József a fent nevezett interjúban.

Idősebb Antall nevéhez fűződik az első magyar létminimum-számítás kidolgozása is. Később a Belügyminisztérium IX. osztályának vezetőjeként a legkülönbözőbb segélyezési ügyeket irányította és fogta össze, kezdve a művészek anyagi segítésétől az önkormányzatoknak nyújtott állami támogatásokig.

A szociálpolitika részeként kezelt menekültügyi kérdésekkel az 1930-as évek második felében kezdett el behatóbban foglalkozni. A térségben kiéleződő nemzetközi konfliktusok következtében megindult a menekültek áradata. Az első menekülthullám az 1938–39-es években Csehszlovákiából és Ausztriából érkezett, majd a második világháború kitörését és Lengyelország lerohanását követően közel 100 ezer lengyel katona és civil került így az országba.

A jó szervezőkészséggel és rengeteg tapasztalattal bíró Antall József menekültügyi kormánybiztosként folytatta tovább szociális munkáját. A feladat elég összetett volt, mert Antall nemcsak a civilek és katonák ellátásáért felelt, hanem további feladatául kapta a lengyel katonák Magyarországról való kiszöktetését, evakuációját, valamint a lengyel ellenállási mozgalommal való kapcsolattartást is. A menekültügyi kormánybiztos áldozatkész, lelkiismeretes munkájának köszönhetően a becslések szerint nagyjából 50 ezer lengyel katona tudott Magyarországról a szövetségesek különböző támaszpontjaira eljutni.

Antall azonban nemcsak a katonák, de a civilek sorsát is a szívén viselte. A lengyel polgári menekültek között rengeteg volt a tanköteles gyermek, akiknek tanítását meg kellett oldani. Ez a német direktívák szerint csak elemi oktatás lehetett, a középfokú és egyetemi szintű képzést a német fél megtiltotta. Balatonzamárdiban (Zamárdi 1932 és 1943 közötti neve) ennek ellenére működött egy lengyel gimnázium. Amikor azt német nyomásra betiltották, a középfokú oktatást Antall szervezésében Ifjúsági Tábor fedőnév alatt Balatonboglárra helyezték át.

A tanítás mellett a diákoknak kulturális és sportrendezvényeket is szerveztek. A lengyeleken kívül a kormánybiztos gondoskodott az országba menekülő francia, olasz és brit, valamint orosz hadifoglyokról is, és az utóbbiakat leszámítva megpróbálta őket is evakuálni.

Id. Antall József egy Miskolc közeli lengyel menekülttáborban ismerkedett meg a baloldali újságíró és politikus Henryk Slawikkal, akit maga mellé vett munkatársnak. Vele együttműködve ötezer lengyel zsidó életét mentette meg, többnyire hamis dokumentumok kiállítása révén, amelyek az üldözöttek katolikus vallását igazolták. A menekültek elrejtésével és evakuációjával párhuzamosan Antall részt vett a Kállay-kormány béketapogatózásaiban is.

A helyzet 1944. március 19-én, Magyarország német megszállásával gyökeresen megváltozott. Az ezt követő éjszakán Antall József iratokat égetett, majd a németbarát Sztójay-kormány megalakulása után benyújtotta lemondását. Néhány héttel később a Gestapo megjelent a család somlói birtokán, és letartóztatta a hivataláról lemondott kormánybiztost. Horthy Miklós kormányzó nyomására 1944 őszén szabadon engedték. Életét valószínűleg az mentette meg, hogy a Gestapo által már korábban elfogott és megkínzott Henryk Slawik bajtársiasan kitartott, és nem vallott ellene.

Antall a háború végét Veszprém megyei birtokán töltötte családjával, majd 1945 tavaszán pártja, a Független Kisgazdapárt színeiben, később a párt igazgatójaként bekapcsolódott a politikai életbe, miközben a Magyar Vöröskereszt elnöki tisztét is betöltötte. A kommunista hatalomátvétel után leváltották a Magyar Vöröskereszt éléről, de országgyűlési mandátumát 1953-ig megtarthatta.

Az 1974-ben elhunyt id. Antall Józsefet 1989-ben a Holokauszt Áldozatainak és Hőseinek Izraeli Emlékhatósága, a Jad Vasem posztumusz Világ Igaza címmel tüntette ki az elesetteknek és az üldözötteknek a háború éveiben nyújtott humanitárius segítségéért.

Új elnök Zalaegerszegen

A zalaegerszegi hitközség Siklósi Vilmos elnök halálát követően megtartotta tisztújító közgyűlését. A három lehetséges elnökjelölt közül egy visszalépett, így dr. Temesváry Tibor és Virágh Judit pályázata alapján

Az új elnök

döntött a tagság. A vírusos időszak miatt a biztonsági protokoll betartása mellett személyes és levélszavazásra is lehetőség volt.

A tagok 67%-a nyilvánította ki véleményét. A titkos szavazáson 3 érvénytelen szavazat mellett a voksok 80%-át Virágh Judit, 12,5%-át dr. Temesváry Tibor kapta.

Ennek fényében az új elnök **Virágh Judit.** Az elöljáróság jelen lévő tagjainak egyöntetű szavazata alapján **dr. Temesváry Tibor** elnökhelyettesként, **Bajzik Csaba** alelnökként segíti munkáját, amit a tagság a következő közgyűlésen megerősíthet.

Egy hős „cukrosbácsi" Tihanyból

Tihany egyik csúcspontján helyezték örök nyugalomra a város egyik leghíresebb zsidó szülöttét. Pap Aladárra 80 évvel halála után is tisztelettel emlékeznek. Bár nem a történelmi hőst, hanem azt a népszerű boltost idézik vissza, aki a háború előtt ingyen osztogatott cukrokat a gyerekeknek.

Tihanyban csupán néhány zsidó család élt. A népszámlálási adatok szerint a legtöbben 1880-ban, ami akkor is mindössze 14 izraelita vallású embert, az összlakosság 1,4%-át jelentette.

A minimális létszámnak megfelelően szervezett hitélet itt sosem alakult ki, így imaházuk sem volt, hiszen valószínűleg az imádkozáshoz szükséges tíz felnőtt férfi sem volt meg a balatoni félszigeten. Az itt élő néhány zsidó a nagyobb ünnepekkor Balatonfüredre járhatott át zsinagógába.

Ezek alapján nem gondolnánk, hogy Tihany történetében egy olyan kiemelkedő zsidó alakot lelünk, mint Pap Aladár (Zélig Hákohén, 1881–1940), aki az ellenforradalom idején egy szál magában, a vadászpuskájával megmentette a tihanyi apátság kolostorát egy fékevesztett fegyveres hordától.

Hősi tette községi bizonyítványába is bekerült, de tudták ezt anélkül is, ismerték őt jól, hiszen felmenői is tihanyiak voltak. Sőt, a Bennem Élő Eredet csapata nemrég Tihanyban járt, ahol meggyőződhettek arról, hogy Pap emléke tovább él. Igaz, a temetőgondnok mit sem tudott a hordával hősiesen szembeszálló Papról, sokkal inkább nagymamája fél évszázados történeteit mesélte el.

Mindenki tudta, ki volt Pap Aladár. Ő volt a település egyetlen boltosa, aki mindig cukorkákat osztogatott a gyerekeknek. Nagyon jószívű ember volt. Nagyanyám gyerekkori élményeinek visszatérő karaktere. Hogy zsidó volt, ez nem számított. Jó ember volt – idézte meg a temető gondnoka stábunknak Pap emlékét, akinek puritán sírját is készséggel mutatta meg nekünk.

A községi bizonyítványban az alábbi szöveget jegyezték le Pap Aladár ellenforradalmi tettéről:

„Alulírott Tihany község Elöljárósága közvetlen tudomása alapján ezennel hivatalosan bizonyítja, hogy Pap Aladár tihanyi lakos, aki 1881. évben Tihany községben született, az ellenforradalom idején egy fegyveres katonákból álló csapatot, amely a tihanyi Apátsági kolostorba és annak pincéjébe akart behatolni és fosztogatni, – miután figyelmes lett a kolostor kivilágított ablakaira leadott lövésekre, – kirohant és a nála lévő vadászfegyverrel a részeg és fékevesztett hordát élete veszélyeztetésével szétkergette és megfékezte. Ezenkívül még más esetekben mint a tihanyi révőrség parancsnoka is nem egy ízben tanúsított hasonló bátor hazafias magatartást a kommunistákkal és egyéb rendzavarókkal szemben. Miről jelen községi bizonyítványt az akkori községi bíró: Luczó Mihály és az akkori közjegyző: Cséry Zoltán 1939. december 11-én kelt és általuk aláírt nyilatkozata alapján is és közvetlen tudomásunk alapján is az 1939. évi IV. t.c. 2. §-ában írt mentesítés elnyerése céljából ezennel kiadtunk." (Uj Magyarság, 1940. 7. évf. 123. szám, 12.)

A bizonyítványból tehát az is kiderül, hogy a helyiek megbecsülték közkedvelt polgártársukat és igyekeztek gondoskodni is róla, hiszen a dokumentumot „a zsidók közéleti és gazdasági térfoglalását korlátozó" törvény alóli mentesítése céljából állították ki Pap számára.

Amikor Pap meghalt, ott volt az egész község és a környék, cheszpedet (gyászbeszédet) tartani pedig Goldstein Ezra Menáchem (1886–1942) füredi rabbi utazott Tihanyba, aminek egy részlete így hangzott:

„A balatonfüredi járás zsidóságának díszét és büszkeségét temetjük – Nofló ateresz rausénu... leesett a fejünk koronája!

Papi nemzetségből származott nagy halottunk, kohanita volt és hős volt!

Amikor a haza veszélyben volt, ott állott a várban, amikor az ellenforradalom somogyi és zalai szervezete hívta őt, Pap Aladár élete kockáztatásával vállalta Tihany védelmét, ő volt a tihanyi kikötő parancsnoka és a község megmentője. Tihany apraja-nagyja zokog itt körülöttem és áldja az ő halhatatlan emlékezetét..." (A Magyar Zsidók Lapja, 1940. 2. évf. 24. szám, 5.)

Négy évvel később Pap általános közmegbecsülésének emléke mintha a teljes feledés homályába veszett volna: 1944-ben Tihany hősének családját – özvegyét, született Klein Gizellát (1888–1944) és két fiát, Pap Andort (1911–1944) és Pap Miklóst (1919–1944) – a holokausztban pusztították el. Hittestvéreiket, néhány tihanyi zsidót a balatonfüredi gettóba hurcolták, ahonnan Auschwitzba deportálták őket.

Az egykor itt élt zsidó családok emlékét néhány sírkő őrzi, melyek a köztemető nyugati sarkában találhatók, a település egyik legmagasabb pontján, egy szerény dombocskán.

Cseh Viktor / Bennem Élő Eredet

Hermann Ildi: Hiányzó történetek – New York-i magyar zsidók történetei

***„Botok és kövek eltörhetik csontomat, de a szavak nem fájnak”* – szól az angol gyermekmondóka, de legkésőbb felnőtt fejjel rá kell döbbenjünk, hogy ez egyáltalán nincs így. A szavak bántó ereje leginkább a telefonkönyvvel történő püföléshez hasonlatos: külsérelmi nyomot ugyan nem hagy, ám az áldozat mélyen, a bőre alatt nagyon is megszenvedi azokat. És míg a telefonkönyveket mostanra meghaladta (vallatószobák mélyére száműzte?) a technológia, a kimondott szó azokban az időkben, amikor érzéseinket többnyire rövid chat-üzenetekben erodáljuk, még inkább felértékelődött.**

Máskor a csend rombol. A titkolózás, az elhallgatás akár generációkon átívelő traumákat szül, olykor reprodukálja a múltat. A mérges ember bűnbakot keres, ha pedig egy életre megtalálja, saját maga ugyan célt ér, az erővel helyben tartott egzisztenciális iránytűt a társadalom viszont mindenképp megszenvedi. A kirekesztés, a gyűlölet aztán a politikai manipuláció hatására könnyen formálhatóvá válik; a rombolás szabadsága ideig-óráig feledteti a lelki bizonytalanságérzet szégyenét, hogy aztán az életigenlés konstruktivitásának híján menthetetlenül összeomoljon. Egyén és rendszer, amíg külső ellenséggel szemben táplált kohézió mentén rendezi sorsát, harci üzemmódban képes csak létezni. A harcos pedig elveszti mentális térlátását, prédájának leterítése lesz egyetlen célja. Irányíthatóvá válik.

A préda jelen esetben pedig nem más, mint egy kicsi zsidó asszony, aki New York-i polgári lakásának kanapéján üldögél kilencvenegynéhány évesen. Van neve is, Ildinek hívják, meg Lujzinak, esetleg Katiere vagy Evára honosíttatott, és nem átallja azt állítani, hogy a holokauszt megtörtént, ráadásul vele, a családjával, karmolásai pedig ott futnak mélyen, ahogy emlegettük, a bőre alatt. Mostanra az olvasó talán belefáradt, hogy evidenciákat szajkózok, de 2012-ben az amerikai Népszava újságírója, **Bartus László** saját New York-i utamkor, miközben a JFK reptérről fuvarozott a Citybe, Magyarországot kicsi, rasszista országként jellemezte, és – mélységes tisztelet a kivételnek, de – sajnos nem minden esetben tévedett. Ezért hiányoznak a **Hermann Ildi** fotográfus által összegyűjtött történetek itthonról, ezért hiányzik igazságuk elfogadása, nyitott megélése.

A tizennégy túlélő történetét először a régi Index közölte le még 2018-ban, a Scolar Kiadó jóvoltából pedig egy kötetben vehetjük most kézbe. *Jó, jó, hát megöltek biztos pár ember, de biztos nem annyit, mint amennyit állítanak* – ilyet is hallottam, és nem tudom eldönteni, hogy a szavak mögötti érzéketlenség dühít-e jobban, vagy hogy esetleg hárommillió zsidót megölni rendben lett volna-e a hat helyett. Dühös vagyok azokért, akik a szemembe fúrják a tekintetüket Hermann Ildi képein keresztül, pedig ők nem dühről, hanem az életről szólnak, amit rettenetes viszontagságok ellenére, azokon túlnőve több-kevesebb sikerrel visszaszereztek. Beszámolóik a halállal szembeni élet dacát hordozzák, sérelmeikből konok akarás sarjadzott, ami még mindig erős, még mindig növekszik. Felidézésüktől nem csökken a velük szemben elkövetett bűnök súlya, mint ahogy az átélt borzalmak sem válnak semmissé. Emlékezni mégis kötelességünk, és hinni a rossz létezésében, hogy az ne következzen be újra.

Sziporkázó, művelt férfiak és nők mesélnek száz, a hétköznapiságot művészien bemutató képpel kísért oldalon; szebb párosítást el sem tudnék képzelni. Fáj a világ, amit nem először ugyan, de általuk megismerek, de azt, hogy megosztják emlékeiket, mindennél fontosabbnak érzem. Talán azért, mert nekem is elveszett történetem. Nagyapám munkaszolgálatos volt, valahol a Duna mellett dolgozott, míg egy nap szökni nem próbált. A tábori csendőrök, akiknek minden szökevényt azonnal és kötelező jelleggel le kellett lőniük, elkapták. *Indulás a folyó mellé* – lódított egyet a csendőr nagyapámon, és ahogy ment befelé a vízbe, hallotta, amint leendő kivégzője felhúzta a puskáját. Nem maradt mit tenni, hát nekiállt fütyörészni a Csárdáskirálynőt: *Hajmási Péter, Hajmási Pál, a barométer esőre áll...* Ballagott nyugodtan, csoszogott befelé, egyszer csak azt mondja a csendőr: *Az anyád szentségit, ha ilyen jó kedved van, eridj a csodába!* Nagyapám azt hitte, szórakoznak vele, majd megkapja a golyót a hátába pár méterrel később, de elindult kifelé, el a veszélytől. Aztán nem jött az a golyó. Bizonyára valaki másnak tartogatták.

Forrai Márton/ekultura

A budavári zsinagóga sorsáról

V. Naszályi Mártával, az I. kerület polgármesterével beszélgettünk.

– Tud-e új információval szolgálni a 4-5 m mélyen fekvő zsinagóga felszínre juttatásával kapcsolatban?

– Az 1461-ben épült zsinagóga maradványaira Zolnay László régész 1964-ben véletlenül talált rá. A feltárást akkor az Állami Egyházügyi Hivatal nem engedélyezte, ezért a romokat szakszerűen visszatemették.

A Budavári Önkormányzat részéről elkötelezettek vagyunk abban, hogy az eltemetett templomot, ezt az egészen egyedülálló és rendkívüli kulturális örökséget feltárjuk és bemutassuk. Ezért tavaly januárban összehívtunk egy kerekasztal-beszélgetést, amelyen egyeztettünk a projektben szereplő valamennyi civil és szakmai szervezettel.

Novemberben a szakemberek a helyszínen, az ásatást lezáró betonfödémek felemelése után megkezdték az egyik oldalsó bejárat megközelítését. Két napig tartottak a munkálatok, a második napon a régész szakértők a korábbi ásatási adatok, a különböző rajzok és fotók alapján meghatározták a lehetséges későbbi ásatás és feltárás területét. Az előre egyeztetett menetrend szerint 2021 első negyedévében elkészül a megvalósíthatósági tanulmány, amelynek alapján beszerezhetők a különböző hatósági engedélyek, és megkezdődhet az ásatás. A feltárási munkálatokat a Budavári Önkormányzat végezteti, a Budapesti Történeti Múzeum pedig a leletmentést, a leletvédelmet és a folyamatos régészeti szakértői felügyeletet biztosítja. Ezt követően megkezdődhet a helyszín végleges kialakításról szóló tervezési munka. Dönteni kell arról, hogyan lesz megközelíthető és látogatható a nagyzsinagóga.

V. Naszályi Márta

– Milyen feladat hárul mindebből a kerület vezetésére?

– Mint említettem, az ásatást és a régészeti feltárást az I. kerületi önkormányzat végezteti el. Az idei évi büdzsébe beterveztük az előkészítő munkák költségeit, a továbbiakról még nincs döntés. Elkötelezettek vagyunk abban, hogy e munkában a Budavári Önkormányzat részt vegyen, de a végső kialakítás anyagi terheit egyedül nem tudjuk vállalni. Bízunk azonban abban, hogy részben pályázati forrásból, részben adakozásból, adományokból – az önkormányzat támogatásából is – összejön a kialakításhoz elegendő anyagi forrás.

– Milyen érzések töltik el, ha a Táncsics Mihály utca föld alatti kincsére gondol, s arra, hogy kicsit történelmet írhatnak azok, akik ebben részt vállalnak?

– A feltárásnak szimbolikusan is számtalan rétege van. Hallatlanul izgalmas, hogy a lábunk alatt ekkora kincs van, hogy a középkori Budai Vár életének egy darabja tárulhat nemsokára elénk. Fontosnak tartom ennek a kivételes műemléknek a bemutatását, hogy minél pontosabban és minél több nézőpontból ismerhessük meg a múltat.

A 21. század egyik legfontosabb feladata, hogy újraértelmezze a múltat, hogy társadalmi szinten elkezdjünk kilábalni a feldolgozatlan vagy hiányosan feldolgozott társadalmi traumáinkból. Ezért is állítottuk fel tavaly februárban az I.–II.–XII. kerület együttműködésében az Ostrom75 kiállítást, amely a személyes történelem irányából közelítette meg a máig sok feszültséget hordozó évfordulót, vagy említhetném a Trianon100 eseménysorozatot, amely a történelmi eseményeket a maguk összetettségében igyekezett megmutatni. A középkori zsinagóga feltárása, a középkori vári zsidó közösség életének és sorsának bemutatása ebbe a sorba illeszkedik. Jó érzés részt venni ebben a munkában.

Gál Juli

Norvég állami média: húsvéti-pészachi rejtvény egy kis vérváddal

Az NRK norvég állami rádió- és tévécsatorna weboldalára egy rejtvény került föl húsvét és peszách alkalmából.

A nyolcadik kérdés *egy egészen különleges kenyérről* szólt, és a kezében maceszt tartó kisfiú képéhez kapcsolódott: *Miben volt különleges az a kenyér, amit Jézus és tanítványai fogyasztottak a peszáchi vacsorán?* A résztvevőknek három választ kínáltak. A harmadik így szólt: *vért sütöttek bele,* ami nyilvánvaló utalás a vérvádra, mely szerint a zsidók keresztény gyermekek vérét használják a macesz sütéséhez.

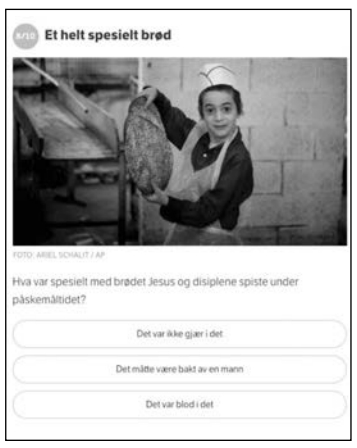

A Twitteren reagálók többsége egyetértett abban, hogy az NRK vérvádat idéző kérdése *mérhetetlenül visszataszító.* **Conrad Myrland**, az Izraelt támogató Med Israel for fred (MIFF) szervezet vezérigazgatója kijelentette: úgy látszik, az NRK *húsvéti játékával azt akarta tesztelni, mennyien hisznek az antiszemita összeesküvés-elméletekben.*

Februárban az állami csatornát bírálat érte a norvégiai zsidó közösség részéről, miután az NRK P13 rádió adása antiszemita tirádába torkollott: a műsorvezető kijelentette, hogy az izraeli oltási kampány sikerét látva *majdnem azt kívánta,* hogy a vakcina ne legyen hatásos.

Algemeiner – Bassa László / Szombat

Az Élet Menete Alapítvány 2021.

2020. volt az első év alapítványunk történetében, hogy nem tudtuk megtartani a budapesti Élet Menetét. Sajnos a járvány miatt azonban nem az utolsó. A holokauszt magyarországi emléknapja alkalmából minden évben megrendezésre kerülő megemlékezésünket 2021-ben is kénytelenek vagyunk elhalasztani. Fájó szívvel tudatjuk közösségünk minden tagjával, hogy a 2021. április 25-re tervezett budapesti Élet Menete nem kerül megrendezésre. Alapítványunk ugyanakkor kötelességének érzi, hogy akár csak virtuálisan is, de lerója tiszteletét a holokauszt áldozatai és az Igaz Emberek hőstettei előtt.

Ezért két online eseménnyel jelentkezünk: április 16-án és április 25-én.

Április 16-án 18:00 órakor egyik legsikeresebb vándorkiállításunkról készült dokumentumfilm bemutatójával készülünk. A Vagon c. filmben Törőcsik Franciska kalauzolja végig a nézőket tárlatunkon. A film bemutatója előtt a készítőkkel beszélgetünk.

Április 25-én 18:00 órakor szintén virtuális keretek között felavatjuk az Embermentők tiszteletére állíttatott emlékművünket, Kelemen Zénó szobrászművész alkotását. Az avatási ünnepséget Facebook oldalunkon és honlapunkon fogjuk megosztani.

Sebész a forradalomban

Bérci György élete és életműve mutatja, mennyire összefonódott a kivételes tehetségű magyar orvostudós élete a történelemmel és a politikával a 20. században.

A világhírű sebészprofesszor 1921. március 14-én született Szegeden. Iskoláit Bécsben kezdte, 1922-től itt élt családja a zene bűvöletében: nagyapja katonazenekar karmestere volt, apja a Bécsi Filharmonikus Zenekarban játszott. Az Ausztriában egyre erősödő antiszemitizmus miatt 1937-ben visszaköltöztek Magyarországra. Itt azonban állami gimnáziumba nem vették fel, a magánkézben lévő zsidó gimnázium tanítási költségeit maga kereste meg, minden este kocsit mosott, benzint tankolt, olajat cserélt. Egyetemre nem mehetett az akkori törvények miatt, így műszerésztanonc lett, majd két évig műszerészsegédként dolgozott. Kézügyessége és technikai találékonysága sokat fejlődött ekkor, később, az új orvosi műszerek kialakításakor jó hasznát vette ifjúkori tapasztalatainak.

Kilencszáznegyvenkettőben Bércit behívták munkaszolgálatra. A következő két évet a román határ közelében létrehozott munkatáborban, embertelen körülmények között töltötte, éhezve.

Az ott lévőknek semmilyen kapcsolatuk nem volt a külvilággal, nem tudtak sem a sztálingrádi csatáról, sem a szövetségesek normandiai partraszállásáról. 1944 júniusában hirtelen vonatra tették a munkaszolgálatosokat – németországi koncentrációs tábor volt az úti cél. A vonat megállt Budapesten. A Keleti pályaudvart éppen ekkor érte bombatámadás, az őrök menekültek. Bérci György így meg tudott szökni. Bekapcsolódott az ellenállási mozgalomba. A svájci követség pincéjében Carl Lutz konzul jóváhagyásával maga is gyártotta a hamis születési igazolványokat és a különféle engedélyeket. Egy alkalommal különös bátorságról tett tanúbizonyságot. A hamis iratok készítéséhez szükség volt az Astoria szállóban állomásozó Gestapo-központ új pecsétjére. Egy beépített magyar rendőr elrontotta a szálló telefonvonalát. Röviddel később megjelent telefonszerelőként Bérci György, és miközben „megjavította” a telefonvonalat, sikerült másolatot készítenie a fontos pecsétről.

Aztán Budapesten fogta el őt az utcán egy szovjet katona. A magyar fiú szerzett Ultraseptylt a katonának, aki ezért hálából elengedte.

Bérci 1945-ben kezdte meg orvosi tanulmányait szülővárosában, a Szegedi Egyetemen. Kiváló professzorok tanították, Szent-Györgyinél is vizsgázott, 1950-ben a legmagasabb minősítéssel szerzett orvosi diplomát. A Szegedi Egyetem Sebészeti Klinikáján kapott állást, lelkesen élte a szakorvosjelöltek életét – nemcsak a műtőben, hanem a kísérleti kutatómunkában is jeleskedett. 1952-ben azonban történt valami, ami meghatározta további életét. Egy este bejött a klinikára egy férfi, az ügyeletes Bérci doktor ellátta alkartörését, majd haza akarta küldeni – ezen a beteg felháborodott: „Te kis fasiszta!” – kiáltotta az orvosnak, akit másnap eltávolítottak a klinikáról. Ugyanis a beteg fontos elvtárs volt, a nagy hatalmú kommunista vezető, Gerő Ernő feleségének közeli „jó barátja”. A fiatal sebész ezután sehol sem kapott állást Szegeden, még a szalámigyárba sem vették fel.

Ebben a helyzetben kapott hívást Borisz Petrovszkij orosz sebészprofesszortól, aki akkor az egyik budapesti sebészeti klinikát vezette. Olvasta ugyanis Bérci doktor kísérleti munkáját, és szerette volna vele folytatni a kutatómunkát. Meglepve hallotta, hogy a tehetséges fiatal doktor milyen helyzetbe került. A sebésznek ő szerzett állást Budapesten, az Orvostovábbképző Intézet sebészeti osztályán. Bérci György életét meghatározó esemény volt az ötvenhatos forradalom során a Parlamentnél megsebesültek tömegének műtétsorozata. Folyamatosan operált, de hamar elfogyott a vér, az infúziós oldat, a gyógyszer, a kesztyű, a kötszer. Később munkahelyén kinyitották a pártirodát, olvashatta a műtősnők és orvoskollégái ellene irányuló feljelentéseit: reakciós vicceket mesél műtét alatt.

Ezek után már nem volt maradása, november végén Ausztriába emigrált, onnan Rockefeller-ösztöndíjjal hajózott családjával Ausztráliába. A hosszú úton, már az Indiai-óceánon az egyik utas heveny vakbélgyulladást kapott. A hajóorvos nem volt sebész, így Bérci doktor végezte el a műtétet, amely után évekig kapott karácsonykor üdvözlő képeslapot az operált betegtől.

Ausztráliában egy klinika laboratóriumában kapott asszisztensi állást – amíg megtanul angolul.

Ezután már sebészként dolgozhatott. 1962-ben óriási hír járta be az orvosvilágot. George Berci (ekkor már ezt a nevet használta) miniatűr televíziós kamerát állított elő, amellyel látni lehetett műtét közben egy élő ember hasüregének felépítését. Pályafutása az Egyesült Államokban folytatódott. Ott azonban senki nem operálhat, akinek nincs amerikai szakorvosi bizonyítványa. Ezért Bérci az egyik egyetemen mint sebészrezidens dolgozott, a másik orvosegyetemen ugyanakkor – tanított! Közben vendégprofesszor volt Svédországban és Angliában.

Los Angelesben, a Kaliforniai Egyetem Cedars-Sinai Kórházában 1967-től dolgozik, az endoszkópos és az experimentális sebészet professzora. Tudományos, kísérleti munkássága rendkívül gazdag. Több százra tehető a világ minden táján elhangzott előadásainak, valamint tudományos közleményeinek a száma. Sok műve mérföldkő a sebészet történetében. Különös jelentőségű innovatív tevékenysége a modern műtéti eljárások meghatározó területén: a minimálisan invazív sebészet, a laparoszkópos technika kialakításában, fejlesztésében, oktatásában. Számos műszer viseli nevét.

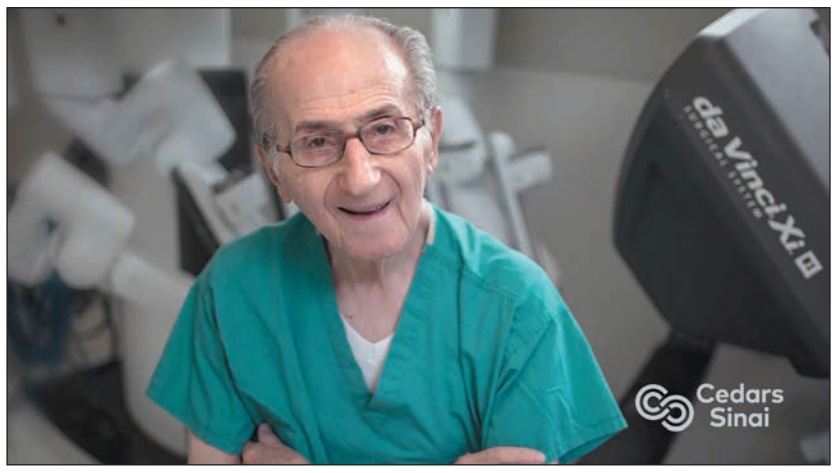

Boldog 100. születésnapot, dr. Bérci György! *Fotó: Cedars-Sinai*

Az Egyesült Államok egyetemein az a szokás, hogy egy-egy katedrát híres egyéniségről neveznek el, így jött létre a Minimálisan Invazív Sebészet George Berci Tiszteletére Los Angelesben.

2011-ben megkapta a hetvenhétezer tagot képviselő American College of Surgeons legnagyobb elismerését, a Jacobson Innovation Awardot.

Emigrációja után először 1985-ben látogathatott haza, azóta is folyamatosan támogatja számtalan módon a magyar sebészeket.

Nevéhez fűződik az első magyarországi laparoszkópos epesebészeti műtét létrejötte, továbbképző előadások szervezése, tanulmányutak megteremtése.

A Semmelweis Egyetem – amelynek sebészeti gyakorlóközpontja a világhírű professzor nevét viseli – munkássága elismeréseként Doctor Honoris Causa címmel ruházta fel, a Magyar Sebész Társaság tiszteleti tagjává választotta.

George Berci professzor büszke magyarságára – nemcsak kiemelkedő sebész, hanem végtelenül szerény, jó humorú, segítőkész egyéniség is. Egy kongresszuson nem tud úgy végigmenni a folyosón, hogy ne lenne néhány kedves szava a világ minden tájékáról összesereglett résztvevőkhöz. Az új módszerek iránti fogékonysága különleges empátiával és humánummal párosul.

Jelenleg századik életévében Los Angelesben a karanténvilágban is lenyűgöző aktivitással dolgozik: a napokban jelenik meg új könyve, valamint szervezi, hogy hazájába kerüljön egy új, általa szerkesztett műtéti rendszer, amelynek segítségével még pontosabban lehet operálni. Születésének századik évfordulóján azt kívánjuk, folytassa jó erőben, egészségben munkáját, mielőbb látogasson haza, hozzánk: szükségünk van bölcsességére.

(A szerző egyetemi tanár a Semmelweis Egyetemen.)

Sándor József / Magyar Nemzet

Kremzir Mózes, akinek eddig csak neve volt

Kutatásom tárgyát a véletlen kínálta számomra. Baráti kirándulást tettem Délnyugat-Dunántúlon, s útba ejtettük Ladot, ahol az egyik ismerősöm a gyerekkorát töltötte, pontosabban a Hoyos Miksa-kastélyt és parkját, mivel az apja ott volt erdész az 1950–1960-as években. Az ismerősöm emlékezett rá, hogy a parkban gyerekként látott egy zsidó temetőt.

Kerestük és megtaláltuk a helyet, ahol három sírkő van: egy régebbi, alig olvasható héber feliratú, valamint egy álló és egy fekvő sírkő héber és magyar felirattal. A fekvő kő magyar vésett szövege jól olvasható:

ITT NYUGSZIK
KREMZIR MOZSES
ORVOSTUDOR
SZÜLETETT 1812IKI OKTÓBER 1-ÉN
ELHALT 1862IKI NOVEMBER 7-ÉN
Béke hamvainak!

A Google keresővel hamar ráakadtam arra, hogy Kremzir Mózes nevét és doktori disszertációját a néprajzosok, nyelvészek, orvostörténészek is emlegetik, hivatkoznak rá az 1870-es évektől kezdve. Ekkor kezdett érdekelni, hogy kinek a sírkövére bukkantunk. (A harmadik sírkő Kremzir Mózes családtagjáé, feltehetően az édesanyjáé, aki szintén 1862-ben halt meg, fél évvel korábban, 72 évesen.) Hazatérve alaposabb kutatásba kezdtem, részben annak hatására, hogy a további keresés Szinnyei József Magyar írók élete és munkái című könyvét hozta be az Arcanum oldalán. Ez a következőt írja:

Kremzir Mózes,
orvosdoktor ladi (Somogym.) származású.
Munkája: Orvostudori értekezés. Némely magyar népgyógyszerek biráló vizsgálata. Pest, 1837. (Latin czimmel is.)
Rupp Beszéd, 160. l. (Neve Kremsirnak irva).
Szinnyei Könyvészete.

A kutatásom ezután már az Arcanum adatbázisában folytatódott, és Kremzir Mózes személyére irányult, akinek 1837-ben írt és kiadott orvosi disszertációját sok helyen emlegetik. Az egyik fontos találat az volt, amelyben magáról a szerzőről jegyezte meg Bugyi Balázs 1979-ben:

„A Somogy megyei Ladból származó Kremzir Mózes – akinek életrajzát és tevékenységét nem ismerjük – a pesti tudomány-

Kremzir Mózes sírköve

egyetem orvostudományi karán 1837-ben írta meg és nyomtatta ki Beimel pesti nyomdájának betűivel Némely magyar népgyógyszerek biráló vizsgálású, 16 oldalnyi terjedelmű doktori disszertációját. Ünnepélyes körülmények között »védte meg«. Ennek az értekezésnek a bemutatása annál kívánatosabb, mert jó áttekintést nyújt a korabeli népi gyógyászatról.” (313. o.) Hoppál Mihály és Törő László is hasonlóképpen nyilatkoztak 1975-ben Népi gyógyítás Magyarországon című cikkükben.

Az utóbbi években a nyelvészek is felfedezték a maguk számára, többek között Keszler Borbála a Magyar Orvosi Nyelvben megjelent írásában (2012).

A kiemelt részek tovább ösztönöztek arra, hogy az Arcanumban keressek. A Kremzir/Kremsier/Kremsir névváltozatokra történelemmel foglalkozó oldalak jelentek meg: Kremzir Mózes lakhelyével és a szabadságharc alatti tevékenységével kapcsolatos információk kerültek elő, mivel Hermann Róbert a Zala Megyei Levéltárban végzett kutatásait közölte, igaz, nem Kremzir Mózesről, hanem Csány Lászlóról. A Zala megyei kormánybiztos kiterjedt levelezésében, irataiban találtam meg Kremzir Mózes főorvosi kinevezését a nagykanizsai kórház élére 1848 közepén:

125.
Nagykanizsa, 1848. augusztus 11.
Csány kinevezési rendelete

A Wasa-gyalogezered ezeredi orvosának, Hirschberg orvostanár úrnak ajánlatára Kanizsán lakó Kremsir Moyses orvostudor a kanizsai központi kórházhoz főorvosi minőségben alkalmaztatik, és kineveztetik, mindazon járulékokban és díjakban részesíttetvén, amelyek ezen hivatallal a honvédseregnél rendszeresítve vágynak.

Eredeti tisztázat. MOL OHB 1848:5984. Alatta Hirschberg 1848. szeptember 2-án Nagykanizsán kelt tanúsítványa arról, hogy Kremsir szolgálatát szorgalommal látta el. Az irat mellett Kremsir 1848. december 11-én az OHB-hoz intézett kérvénye, amelyben kéri állandó főorvosi kinevezését, valamint Hirschberg 1848. szept. 28-án és Cserfán Sándor zalai kormánybiztos dec. 11-én kelt bizonyítványai Kremsir számára. (176. o.) [Hermann Róbert nagyon sok megemlített emberről lábjegyzetben közöl információkat, beszédes az, hogy Kremzir Mózes nevének előfordulásakor nem találunk semmit.]

Ugyanennek az évnek a végén Kremzir Mózes a tábori kórház főorvosi állását pályázza meg (ez a fent említett december 11-i kérvény), lelőhelye a Nagykanizsa és környéke 1848–49-ben című Okmánytár I. és II. kötete (Hermann–Molnár, 2000). Más nagykanizsai kiadványokból megtudtam, hogy Kremzir Mózes a szabadságharc bukása után magánpraxist folytatott: Kremzir Mózes „szül. Lad (Somogy megye), 37 éves, izr., nőtlen orvossebész, tudor-szemész, szülészmester, Tud németül, magyarul, olaszul, latinul, franciául. 1846 óta lakik Nagykanizsán. Privát orvos, hivatala, fizetése nincs.” A felsorolásból az is látszik, hogy több területen is továbbképezte magát az 1837-es diploma óta. 1861-ben a nagykanizsai életet bemutató könyv a nevesebb orvosok között említette. Kezd tehát életrajza is lenni annak, akinek eddig csak neve volt!

Kremzir Mózes halálának tényét a ladi sírkertben találjuk. A halál helyét és okát a szigetvári izraelita anyakönyv rögzíti: Barcson halt meg 1862 novemberében, s az oka a bejegyzés szerint Springkrankheit (legalábbis ez a legvalószínűbb kiolvasása a német szónak), tavaszi-nyári kullancsencephalitis, mely állatról terjed emberekre, és súlyosabb esetekben bénulásokat okoz.

S hogy miért ment Nagykanizsáról Barcsra? A barcsi zsidóság jelentős családja volt a Kremzir família, s a nevezetes, vagyonalapító Kremzir Károly (1818–1888) feltehetően az öccse Kremzir Mózesnek. Ezt a lehetséges rokoni kapcsolatot Kremzir Károly halotti anyakönyvi bejegyzése alapján gondolom, ugyanis az ő születési helye is Lad (Németlad), s időben sincsenek túl messze egymástól (1812 és 1818). Kremzir Károly barcsi tevékenységének kezdetét 1846 körülre teszik, de a származása ismeretlen (pl. a barcsi temető honlapján a nevesebb emberekhez fűzött információk alapján, s ugyanezt idézi számtalan egyéb helyi szakdolgozat, például Bátorfi Mária 2008-as munkája).

A temetkezési hely meglétéről mind a ladi önkormányzat, mind a Mazsihisz tud (Vidéki temetők listája menüpontban olvasható), a leírás pontos, de az, hogy egy nevezetesebb ember sírja van ott, elkerülte a figyelmet idáig. Hogy ki adta oda, kitől vette bérbe a helyi zsidóság vagy a Kremzir család a sírhelyet, azt egyelőre nem tudom (a többi, Németladon elhunyt izraelita vallású személyt rendszerint Szigetváron temették el, ezzel mintegy családi sírkert a németladi). Mindenesetre a kataszteri térképen, mely 1865-ben készült Németladról, jól látható a bekerített terület a kastélypark végében. Ehhez a Mapire nyújtott segítséget.

A helyet rávetítettem a jelenlegi műholdas térképre, s a kettő együtt kiadja, hol van a nem gondozott, elhagyott sírkert.

Az országútról könnyen megközelíthető, s ahogy Somogy megyében is számtalan példa van az ilyen sírkertek rendbetételére, hátha egyszer ez is elkészül, nem szaporítja az elhagyott temetők számát, ahogy Ábrahám Vera „Hol sírjaink domborulnak...” – Elhagyott zsidó temetők című könyve sorolja (2006).

További kutatás tárgyát képezi: helytálló-e a rokonsági feltételezésem, miszerint Kremzir Mózes és Károly testvérek voltak; hol tanult Kremzir Mózes a pesti egyetem előtt; merre járt a nagykanizsai letelepedés előtt. Ugyancsak érdekes lehet Németlad zsidóságának története, a Kremzir család eredete, s hogy milyen kapcsolatban álltak a Czindery családdal, akik a kastélyt és a parkot birtokolták, a környék földbirtokosai voltak. Kremzir a disszertáció ajánlásában Czindery Lászlónak fejezi ki háláját, feltehetően valamilyen támogatást megköszönve/remélve. Ezekhez a kutatásokhoz is biztosan sok segítséget nyújt az Arcanum adatbázisa.

Kremzir Mózes 181 évvel ezelőtt írt disszertációja három tudományág számára hivatkozási alap. Megérdemli, hogy az utókor tisztelegjen előtte, ha mással nem, legalább azzal, hogy szerzője életének megismerésével a név és a dolgozat mögött az embert is látjuk.

Dede Éva / Múlt-kor

IZRAELI SZÍNES

A világ legnagyobb zsidó múzeuma nyílt meg Tel-Avivban

A tel-avivi egyetem területén található új múzeumban úgy mesélik el a zsidók történetét, ahogy korábban sosem tették, a sokszínűségre és a kultúrára helyezve a hangsúlyt.

A százmillió dolláros (30 milliárd forint) felújítás során a korábbi Diaszpóra nevet is lecserélték, és a megváltozott intézmény a Zsidó Nép Múzeuma, vagy rövidebb változatában a többes szám első személyt jelentő *Anu*, azaz *Mi* lett. Az új elnevezést hetven javaslat közül választották ki, olvasható az *MTI* tudósításában.

A felújítás költségeinek mintegy egyharmadát az orosz–izraeli **Leonid Nevzlin** egykori olajmágnás fedezte a Nadav Foundation segítségével. További 52 millió dollárt más amerikai adományozók és alapítványok adtak, 18 millió dollárt pedig az izraeli kormány utalt át. A múzeum igazgatótanácsának elnöke Nevzlin lánya, **Irina,** aki **Juli Edelstein** egészségügyi miniszter felesége.

A kiállítóteret megháromszorozták, és így a világ legnagyobb, 6690 négyzetméteres zsidó múzeumává vált az intézmény. A szemlélet is megváltozott, a régi narratíva, a „pogromtól pogromig” tartó tragédiaelbeszélések helyébe a zsidóság nemzetközi, többfokuszú és sokszínű sikertörténete lépett, amelyben minden zsidó megtalálhatja a maga helyét.

Tíz évig tartó tervezés, majd négyéves építkezés előzte meg a három emeleten átívelő, gazdag állandó kiállítás megnyitását. Elődje, a Diaszpóra Múzeum 1978-ben tárta ki kapuit, és megalkotói számára a legfontosabb akkor a néhány évtizeddel korábban megsemmisült zsidó közösségek emlékének megőrzése volt.

Negyven év elteltével azonban változtak a hangsúlyok, az eltűnt korok értékei mellett sokkal inkább a ma élő zsidók közösségét keresték, miközben a közös narratíva létrehozásakor tiszteletre méltó helyet akartak biztosítani a különféle csoportok, hangok, sajátosságok számára.

A legfelsőbb emeleten kiemelt szerephez jut a kultúra, a zsidók önkifejezésének számos művészi területe, s a hangsúly a sokszínűségen, valamint a be- és elfogadáson van a keleti és nyugati, vallásos és világi, hagyományos és formabontó irányok között.

A középső emeleten a zsidó történelem 3000 évét követheti végig a látogató, amelyben egy zárt, fekete falú szobát szenteltek a holokausztnak. A földszinten a szombattal, a zsidó naptárral és életciklussal, valamint természetesen a Bibliával foglalkoznak, és ezeknek a nagyvilág kultúrájával kibontakozott kölcsönhatásával.

Az első hadsereg, mely elérte a nyájimmunitást

***10 hét után kijelenthetem, hogy az Izraeli Védelmi Erők az első hadsereg a világon, mely elérte a nyájimmunitást* – közölte Jichák Turgeman vezérőrnagy, a hadsereg Technológiai és Logisztikai Igazgatóságának vezetője.**

A katonaság mintegy 81 százaléka már vagy megkapta az oltást, vagy felépült a betegségből. Március végére ha minden a terv szerint halad, ez az arány akár a 85 százalékot is elérheti – tette hozzá **Turgeman.**

A vezérőrnagy azt mondta, hogy ez a hadseregben úgynevezett nyájimmunitást vagy közösségi immunitást eredményez, vagyis az adott populáció kellően nagy része védett egy olyan betegség ellen, amely már nem képes széles körben terjedni a csoporton belül, írja tudósításában az *ujkelet.live*.

Az Izraeli Védelmi Erők egészségügyi főnöke, **dr. Alon Glasberg** dandártábornok szerint ez a nyájimmunitás lehetővé teszi a katonaság számára, hogy közelebb kerüljön a normál működéshez, bár a csapatoknak továbbra is maszkot kell viselniük, figyelniük kell a távolságtartásra, és be kell tartaniuk a koronavírushoz kapcsolódó egyéb korlátozásokat a kormány rendeleteinek megfelelően.

Jichák Turgeman vezérőrnagy

Glasberg megjegyezte továbbá, hogy az oltási kampány során a vakcina egyetlen adagja sem ment kárba.

A hadsereg szerint a csapatok nagyjából nyolc százaléka tiltakozott az oltás ellen. Az elutasítók egy része a terhesség korai szakaszában lévő nő, míg mások ideológiai vagy politikai indíttatásból teszik, állította Glasberg, hozzátéve, hogy számuk napról napra csökken.

A fennmaradó nagyjából 11 százalék is be lesz oltva, csak néhányuk karanténban volt a kampány kezdetén, ami pár héttel eltolta a vakcinálási ütemtervüket.

Oltás: telefonon beszélik rá az embereket

Olyan sok embert oltottak be Izraelben, hogy már telefonon kell rábeszélni a kimaradtakat.

Míg márciusban napi 80 ezer ember kapta meg a vakcinát, a napi átlag most már csak 6000 – elfogytak ugyanis azok, akik be akarják oltatni magukat, egymillióan viszont még hiányoznak a felnőttek közül.

Amilyen hatalmas lendülettel indult az oltási kampány Izraelben, olyannyira laposodott most el az oltási görbe. Ennek oka, hogy akik be akarták oltatni magukat, azok nagy része már megtette, sokan viszont még kivárnak. Az egészségügyi dolgozók az utóbbi időben jobb híján oltás helyett telefonon próbálják rábeszélni őket, hogy oltassák be magukat – írja a Times of Israel.

Izraelben már februárban be volt oltva a lakosság fele, nem sokkal később pedig tudományos körökben az lett a vita tárgya, vajon elérték-e már a nyájimmunitást.

Az oltásdömping február közepén érte el a maximumát, amikor egy nap alatt 83.280 embert oltottak be. A szám még mindig magas volt márciusban, amikor átlagban 45 ezren kapták meg naponta a vakcinát, azóta viszont rohamosan csökkent.

Ennek okai nem abban keresendők, hogy ne lenne elég vakcina, vagy az oltási terv akadozna, hanem abban, hogy egyszerűen elfogytak az emberek. Azok, akik prioritásnak érezték az oltást, már megkapták, most már azok jönnek, akik vonakodnak.

Ők viszont egyelőre nem jönnek, éppen azért, mivel ilyen-olyan okokból fenntartásaik vannak. Az egészségügyi dolgozók emiatt telefonon keresik meg őket, és megpróbálják rábeszélni az oltásra.

Eddig 5,24 millió izraeli kapta meg az első oltást, míg teljes körűen, azaz két dózissal 4,79 millióan vannak beoltva. A 9,3 millió össznépességhez képest azonban ez még mindig kevés, a becslések szerint még legalább 1 millió oltásra jogosult van.

A 90 évnél idősebb izraeliek közül 97,4%-nak volt meg legalább egy oltása. A 80–89 éveseknél ez az arány 94,6%, a 70–79 éveseknél 97,3%, a 60–69 éveseknél 88,7%. Az ötvenes, negyvenes, harmincas és huszonéves izraeliek esetében ez 87,2%, 82,3%, 77,6% és 72,9%.

A távolmaradásnak számos oka lehet: egyrészt Izraelben is rengeteg oltásellenes álhír terjed, így sokan bizalmatlanok a vakcinákkal kapcsolatban. Mások vallási megfontolásból nem oltatják be magukat: egyes ortodox zsidók határozottan ellenzik az oltást, míg mások a peszách miatt odázták el. Emellett sokan nem akartak az esetleges mellékhatásoktól szenvedni az ünnepek alatt, így inkább még vártak vele. A szakértők arra számítanak, hogy a peszách után ismét visszatér az oltási kedv.

Ezzel szemben az ország arab lakossága gyorsan meg akarta kapni a vakcinát, mielőtt elkezdődik a ramadán, ugyanis a közös imákhoz és a böjt utáni vacsorákhoz járványhelyzetben elengedhetetlen az oltottság.

És bár most egyre inkább ürülnek az izraeli oltópontok, ez hamar megváltozhat, mivel már előrehaladott fázisban van a Pfizer azon oltóanyagának a tesztelése, amely a 12–16 éves korosztálynak készül.

A gyerekek Izrael lakosságának közel harmadát teszik ki – három izraeliből egy 16 éven aluli. Az ország már jelezte, hogy amint engedélyezik a vakcinát, az elsők közt kezdik meg vele a kiskorúak beoltását.

Szeretlek Magyarország

Ortodox rabbi: jobb arab pártokkal, mint vallásellenesekkel

Az izraeli 12-es tévécsatorna riportja az askenázi ultraortodox Jáhádut Hátorá párt spirituális vezetőjét, Chájim Kanievsky rabbit idézte, akit a választásokkal kapcsolatban kérdeztek, melyek nem hoztak döntő eredményt.

Az arab pártokkal való jobboldali kormányalakítás forgatókönyvének lehetőségére – amire korábban még nem került sor – a riport szerint a következőképpen reagált: „Ami a zsidó hagyományok védelmét illeti, jobb, ha az arab közösség képviselőivel megyünk, mint ha a baloldal képviselőivel” – idézi *az ujkelet.live*.

A csatorna csak az idézetet tette közzé, felvétel nélkül, ami spekulációkat indított el a jelentés valódiságával és pontosságával kapcsolatban, mivel a 93 éves, kerekesszékes rabbitól az utóbbi években ritkán hallani néhány szónál többet. Ennek ellenére a csatorna úgy vélte, **Kanievsky** igazolta álláspontját, azzal érvelve, hogy az arab izraeli törvényhozók esetében kevésbé valószínű, hogy univerzalista eszméket népszerűsítenek és „mindenkit világivá tesznek”, mint a baloldali törvényhozóknál. Sőt, a rabbi állítólag azt mondta, hogy az ultraortodox képviselők számára is könnyebb együttműködni a konzervatív arab képviselőkkel számos kérdésben, mint például a vallás és a családi értékek tiszteletben tartása, valamint a kötelező katonai szolgálat.

A spekulációkat eloszlatva, Kanievsky rabbi hivatala a következő nyilatkozatot tette közzé: „A rabbit arról kérdezték, hogy lehet-e olyan kormányt létrehozni, amely az arab pártok támogatására támaszkodik, szemben a vallásellenes pártok támogatásával, és ő azt mondta, jobb együttműködni azokkal, akik tisztelik a vallást és a zsidókat, mint a vallást üldözőkkel.”

Rabbi Chájim Kanievsky *Fotó: Shlomi Cohen, Flash90*

A 12-es csatorna riportját röviddel azt megelőzően adták le, hogy a Ra’am elnöke, **Manszúr Abbász** tévében közvetített héber nyelvű beszédében kifejezte vágyát a zsidó és az arab közösség szorosabb együttműködése iránt. Az iszlamista párt vezetője nem konkretizálta, kivel működne együtt.

Mivel sem **Benjámin Netanjanu** jobboldali blokkja, sem az őt leváltani kívánó blokk nem rendelkezik a 61 képviselős minimális többséggel, a kormányalakításhoz – ha nem lesznek dezertőrök – mindkét félnek szüksége lehet a két arab párt legalább egyikének bizonyos fokú támogatására, ami nem feltétlenül jelent koalíciót, elképzelhető a kormány külső támogatása is.

Széles körben úgy vélik, Abbász beszéde Netanjahu szélsőjobboldali szövetségeseit próbálta megnyerni.

Itámár Ben-Gvir azonban, a Vallásos Cionizmus Párt szélsőséges Ocma Jehudit frakciójának vezetője – mely Netanjahu szövetségese – az elsők között ítélte el Abbász beszédét, mondván, a szép szavak leple mögött egy gyilkosokat és terroristákat támogató politikus áll.

„Manszúr Abbász beszéde cuki mackóként próbál bemutatni valakit, aki az Iszlám Mozgalomhoz tartozik, támogatja a Hamászt, és szentesíti a csecsemőgyilkosok tetteit” – áll a közleményében. „Bármely, Abbász által támogatott koalíció a jobboldal végét jelentené, és erre nincs felhatalmazásunk a választóinktól” – tette hozzá, majd sürgette a Jáminá és az Új Remény vezetőit, hogy csatlakozzanak Netanjahuhoz.

A Vallásos Cionizmus vezetője, **Becálél Szmotrics** kijelentette, hogy pártja nem ül olyan kormányba, amely Abbász és az iszlamista Ra’am bármilyen támogatásától függ.

„Nem leszünk partnerek egyetlen olyan kormányban sem, amely aktívan vagy tartózkodással, de a Ra’amra vagy más terrorista szervezetekre támaszkodik” – mondta Szmotrics, és felszólította a Jáminá és az Új remény vezetőjét, hogy csatlakozzanak egy „igazi jobboldali kormányhoz”.

„A zsidó nemzet nem fog megbocsátani nekik, ha elszalasztják az esélyt”.

A nemzeti-vallásos Jáminá vezetője, **Naftali Bennett** még nem döntötte el, melyik blokkhoz csatlakozik, míg az Új Remény elnöke, az exlikudos **Gideon Szá’ár** kizárta a lehetőségét, hogy tagja legyen egy Netanjahu vezette kormánynak.

930 német zsidó menekült a nácik elől Amerikába egy hajón, visszaküldték őket a kikötőből

1939-ben a St. Louis német óceánjáró elindult Észak-Amerika felé, fedélzetén több mint kilencszáz zsidó menekülttel, akik új életet szerettek volna kezdeni az Újvilágban. Az ottani országok azonban sorra elutasították őket, így vissza kellett térniük Európába.

Adolf Hitler hatalomra kerülése után megkezdődött Németországban a zsidók szisztematikus üldözése, jogaiktól való megfosztása és vagyonuk kisajátítása, ami az 1938. novemberi kristályéjszakán tetőzött: a központilag szervezett erőszakhullámban több tucat személyt meggyilkoltak, zsinagógák és zsidó üzletek százait gyújtották fel a rendőrség hallgatólagos beleegyezése mellett. Az üzenet egyértelmű volt, érthető tehát, ha sokan hazájuk elhagyása mellett döntöttek.

MS St. Louis, az elátkozottak hajója

Fotó: Hulton Archive / Getty Images Hungary

Úton a szabadság felé?

A német–amerikai HAPAG hajótársaság égisze alatt működő, dízelmotorok által hajtott MS St. Louis luxus-óceánjáró 1939. május 13-án indult el Hamburg kikötőjéből, fedélzeten 937 kivándorlóval (közülük 930 zsidó származású volt), akik a náci atrocitások miatt hagyták el hazájukat. Az úti cél Kuba volt, ahol a terv szerint biztonságosan letelepedhettek a többségükben állampolgárságuktól megfosztott, hazátlan menekültek. Az utazás nem volt olcsó: az első osztályú jegyek 800 birodalmi márkába, a turistaosztályra szólóak 600 márkába kerültek, egy esetleges visszaút költségeinek fedezésére az utasoknak további 230 márkát kellett fizetniük, a kubai belépési engedélyért pedig 150 dollárt kértek a helyi hatóságok. Mivel a német zsidóság nagy része elvesztette a munkáját, sőt a hitleri törvények alapján még különadót is kellett fizetniük, az utasok többsége minden megtakarítását a hajóútra áldozta. Sokan külföldi rokonaiktól kértek kölcsön, más családoknál – mivel csak egy jegyre volt elegendő pénz – sorsot húztak, ki kapja meg a lehetőséget.

Látni lehetett a feszültséget az utasok arcán és viselkedésében, de többségük azért biztos volt benne, hogy sikeresen letelepedhet a tengerentúlon, és sohasem kell visszatérnie Németországba – írta naplójában Gustav Schröder kapitány, aki vehemensen ellenezte a nácik politikáját, és mindent megtett azért, hogy a menekültek megfelelő bánásmódban részesüljenek a személyzet részéről, még zsidó istentiszteleteket is szervezett a fedélzeten. Nem mindenki osztozott azonban a parancsnok nézeteiben: az egyik tiszt, Otto Schiendick gyakran igyekezett megbontani a rendet azzal, hogy náci mozgalmi dalokat énekelt, birodalmi propaganda-híradót csempészett a vetítendő filmek közé, és a Der Stürmer nemzetiszocialista hetilap példányait osztogatta. Senki sem sejtette, hogy Schiendick valójában a német titkosszolgálat ügynöke, akit azzal a feladattal bíztak meg, hogy Havannában az amerikai hadseregre vonatkozó titkos dokumentumokat vegyen át egy összekötőtől.

Indulás után nem sokkal a kapitány üzenetet kapott a cég vezetőségétől, melyben felszólítják, hogy a lehető legnagyobb sebességgel hajózzon, és minél előbb érje el az úti célt. Schröder nem értette a parancs indokát, a St. Louis pedig egy szerencsétlen incidens miatt egyébként is elmaradt a tervezett utazási időtől: az egyik utas, egy régóta betegeskedő férfi váratlanul meghalt, és a személyzet tengeri temetést rendezett számára. Fél órával később egy elkeseredett utas a vízbe vetette magát ugyanarról a helyről, ahonnét a holttestet az óceánba dobták, mire a kapitány megállította a hajót, és hosszú órákig keresték – hiábavalóan – az öngyilkos férfit.

Hiába vásároltak belépési engedélyt

A hajó végül május 27-én futott be Havanna kikötőjébe, ahol – mint kiderült – mégsem várták őket tárt karokkal. A kubai kormány az év elején törvénybe iktatta az ún. 55. számú rendeletet, mely az országba való beutazást szabályozta. Az új rendelkezés szerint a turisták szabadon beléphettek, a politikai menekülteknek ellenben vízummal kellett rendelkezniük, és még 500 dollár óvadékot is kértek tőlük. A rendelet azonban nem nevezte meg azokat a kritériumokat, melyek megkülönböztetik egymástól a turistákat és a menekülteket, ezért az élelmes hatóságok – Manuel Beniteznek, a bevándorlási hivatal igazgatójának vezetésével – 150 dollárért belépési engedélyt kezdtek árulni, melyet hivatalosan csak a turisták kaphattak volna meg. A St. Louis és a többi menekülteket szállító hajó utasai is így jutottak hozzá a latin-amerikai szigetországba való belépésre jogosító engedélyhez. Kuba elnöke, Federico Laredo Brú azonban idővel megelégelte Benitez üzérkedését, és az országban uralkodó idegenellenes hangulatot meglovagolva új törvényt hozott, mely lezárta az 55. rendelet kiskapuját, és egyben utólagosan érvénytelenítette a már megvásárolt belépési engedélyeket.

A St. Louis 900 utasából így mindössze 28-an léphettek be Kubába. Közülük 22 fő érvényes amerikai vízummal rendelkezett, kettő spanyol, kettő pedig kubai állampolgár volt, a többiek azonban, mivel nem volt állandó németországi lakcímük, se vízumuk, nem hagyhatták el a hajó fedélzetét. Egy férfi elkeseredésében megpróbált véget vetni az életének, és felvágta az ereit, mire a hatóságok gyorsan kórházba szállították, így ő lett a huszonkilencedik utas, aki a szigetországba léphetett. A kapitánynak a hatóságok azt üzenték, várjon. Schröder így majdnem egy héten keresztül vesztegelt a kikötőben, miközben folyamatosan tárgyalt az illetékesekkel, mindhiába. (Az új törvényt egyébként május 5-én, még a St. Louis indulása előtt iktatták be, tehát akármilyen gyorsan hajózik is a kapitány, nem kerülhették volna el a balsorsot.)

Az ügy kapcsán Havannába érkezett Lawrence Berenson ügyvéd, a kubai–amerikai kereskedelmi kamara korábbi ügyvezetője, hogy a Jewish Joint Distribution Committee (JDC) zsidó segélyszervezet nevében tárgyaljon az elnökkel, de az ő kísérletei is hiábavalónak bizonyultak. Öt nappal a St. Louis megérkezése után Laredo Brú megparancsolta, hogy a hajó hagyja el Havanna kikötőjét, így Schröder elindult Florida partjai felé, abban a reményben, hogy az Egyesült Államok befogadja a fedélzeten tartózkodókat. Az ügyet az amerikai és az európai sajtó is megneszelte, előbbi szimpátiáját fejezte ki a tengeren ragadt menekültek iránt, és többen is amellett érveltek, hogy az USA-nak engedélyeznie kellene számukra a letelepedést.

Roosevelt félt a közvélemény haragjától

Az amerikai kormány mégsem bizonyult kegyesnek: a St. Louist hivatalos táviratban értesítették a washingtoni hatóságok, hogy a fedélzetén tartózkodóknak – minden más bevándorlóhoz és menekülthöz hasonlóan – a törvény értelmében hivatalos eljárásban kell kérvényezniük a beutazást, majd kivárniuk, míg sorra kerülnek. Az 1924-ben életbe léptetett kvóta – mellyel a kormány azt próbálta megakadályozni, hogy a gazdasági világválságban megroppant amerikai dolgozók elől elvegyék a munkát a tömegesen érkező bevándorlók – szigorúan szabályozta az országba letelepedés céljából beengedhető külföldi állampolgárok számát. Ennek értelmében a Német Birodalom területéről évente mindössze 27 ezer főt fogadhatott be az USA. A gigantikusan hosszú várólista miatt a St. Louis utasai a legjobb esetben is csak évek múlva kerülhettek volna sorra.

Az amerikai parti őrség megfigyelés alatt tartotta a Miaminál horgonyzó óceánjárót. Nem kaptak parancsot a hajó megállítására, de a fogadásukra sem készültek fel. Franklin D. Roosevelt elnök személyes rendelettel felülírhatta volna a törvényt és engedélyezhette volna a menekültek beutazását, mégsem tette meg – a történészek szerint saját újraválasztási esélyeit féltette, az amerikaiak többsége ugyanis nem kedvelte túlságosan a bevándorlókat, és azon a véleményen volt, hogy nem lenne szabad beavatkozni Németország és Európa belügyeibe. Roosevelt kormánya inkább Kubát próbálta rávenni, hogy mégis engedjék be az utasokat.

Miután elhajóztak Amerika partjaitól, Schröder Kanada felé vette az irányt. Kanadai tudósok és vallási vezetők egy csoportja megpróbálta rávenni William Lyon Mackenzie King miniszterelnököt, hogy fogadja be a menekülteket, a bevándorlásügyi miniszter azonban azzal érvelt, hogy ha engedélyeznék a St. Louis utasainak a letelepedést, *újabb és újabb hajók érkeznének, zsidók tömegeivel, akik elárasztanák az országunkat és elvennék a kanadaiaktól a munkát.* Miután Kanadától is visszautasításban részesültek, a fedélzeten egyre elkeseredettebb lett a hangulat, az étel- és ivóvízkészletek is kifogyóban voltak. Schröder hírt kapott, miszerint a kubai kormány megengedi, hogy kiköthessenek és partra szállhassanak az ország fennhatósága alatt álló Ifjúság-szigeten, de az engedélyt nem sokkal később megtagadták.

Kénytelenek voltak visszahajózni Európába

Június 6-án a hajthatatlannak bizonyuló Laredo Brú hivatalosan is lezárta a tárgyalásokat, így másnap a kapitány és az utasok küldöttsége úgy döntött, a készlethiány és az ügy reménytelensége folytán visszafordulnak, és Európa felé veszik az irányt. Schröder úgy döntött, megtagadja a partraszállást Németországban addig, amíg minden menekült otthonra nem talál semleges befogadó országban, sőt azt is fontolgatta, hogy zátonyra futtatja a hajót a brit partoknál, így Angliának hajótörött-ként kötelező lenne beengednie az utasokat. A St. Louis végül június 17-én Antwerpenben kötött ki – a JDC tárgyalásainak és a szervezet által a költségek biztosítására felajánlott 500 ezer dollárnak köszönhetően (mai árfolyamon ez kb. 2,3 milliárd forintnak felel meg) több nyugat-európai ország is hajlandó volt befogadni a fedélzeten tartózkodókat. Nagy-Britannia 288, Franciaország 224, Belgium 214, Hollandia 181 főnek biztosított otthont. Három nappal a megérkezés után, június 20-án az utolsó menekült is elhagyta a St. Louis fedélzetét, Schröder pedig visszahajózott Hamburgba.

A befogadott menekültek azonban nem örülhettek sokáig. Alig három hónappal később kitört a második világháború, Németország lerohanta Nyugat-Európát, és az elfoglalt területeken élő zsidókat koncentrációs táborokba vitték. Az Amerikai Holokauszt Múzeum kutatásai szerint a kontinentális Európába visszatért 619 utas közül 255-en a háború során, főként a holokausztban vesztették életüket – többségük Auschwitzban és Sobiborban hunyt el, de sokan más táborokban, illetve menekülés, bujkálás közben haltak meg. Az Anglia által befogadott 288 főből csupán egy ember hunyt el: egy városi bombázás során érte őt halálos sérülés. A sors fintora, hogy a St. Louis óceánjáró a világháború alatt a német haditengerészet kötelékében szolgált, 1944 augusztusában a Kiel elleni bombatámadásban komoly károkat szenvedett, de később helyrehozták, és Hamburgban hotelként működött. 1952-ben vonták ki végleg a szolgálatból.

A történetet két brit szerző, Gordon Thomas és Max Morgan-Witts dolgozta fel tényregényként *Az elátkozottak utazása* címmel. Az 1974-ben megjelent könyvből két évvel később film született Faye Dunaway, Oskar Werner és Max von Sydow főszereplésével. A St. Louis mellett két másik, Kubába tartó hajó is hasonló sorsra jutott: a 104 üldözöttet szállító Flandre az elutasítást követően hazatért Franciaországba, míg a brit Orduna 72 utasa Panamában talált ideiglenes menedékre, s többségüket később befogadta az Egyesült Államok.

Rudolf Dániel / Dívány

Az SS-tiszt, akit hősként tiszteltek Új-Zélandon

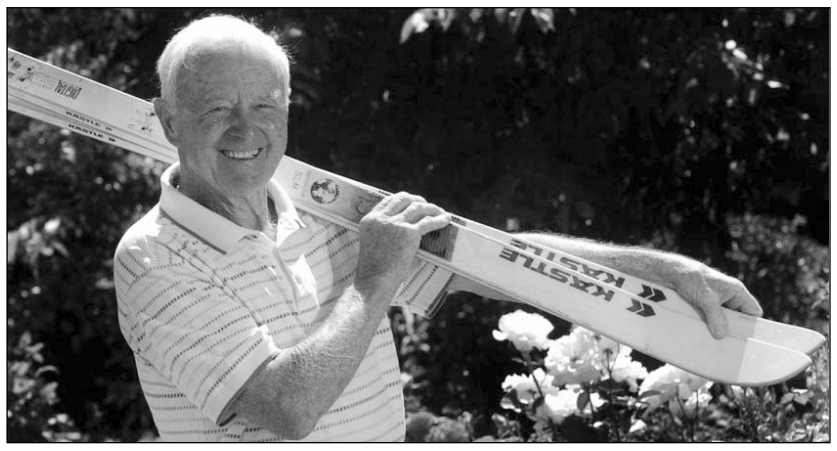

Jókedvvel, bőséggel. Meghalt a Hitler-rajongó náci

Amikor a koncentrációs táborokról kérdezték, egyetértett azzal, hogy az SS nem cselekedett helyesen, majd feltette a kérdést: ugyan mit tehettünk volna? Willi Huber 97 évesen halt meg.

Számos kitüntetéssel ellátott Waffen-SS-tiszt halt meg 97 évesen Új-Zélandon. Élete során ellentmondásos figura volt: a média a második világháború kiemelkedő túlélőjeként tartotta számon, valamint a síelés úttörőjeként tekintett rá új hazája, amit viszont sok helybéli megdöbbenéssel fogadott.

Willi Huber 1923-ban született az osztrák Alpokban, egy farmer fiaként. 17 évesen önkéntesként szolgált a Waffen-SS-ben géppuskás katonaként, majd tankok lövészeként. Részt vett a Szovjetunió elleni 1941-es invázióban is. Szolgálata elismeréseként két Vaskereszt kitüntetést is kapott.

A háború után politikai fogolyként internálták egy amerikai táborba, majd az 50-es években Új-Zélandra költözött. Itt megnősült, 4 gyereke lett. Részt vett a Hutt-hegyi síparadicsom kialakításában. A teleket egy kunyhóban töltötte egyedül 2000 méter magasságban, és térképeket készített sípályák és megközelítési útvonalak kialakításához. Ennek alapján építették meg később a környék sícentrumát.

Ugyanakkor élete során kevés megbánást tanúsított a náci birodalomban folytatott tevékenysége kapcsán, írja a jpost.com.

Egy 2017-es hírműsorban mosolyogva emlékezett vissza arra az időre, amikor 9 évesen személyesen találkozott Hitlerrel, és azt mondta, utalva az ország első világháború utáni gazdasági helyzetére:

„Meg kell adni, Hitler okos fickó volt. Kihozta Ausztriát a gödörből, és utat mutatott az osztrák embereknek."

Amikor a koncentrációs táborokról kérdezték, egyetértett azzal, hogy az SS nem cselekedett helyesen, majd feltette a kérdést: ugyan mit tehettünk volna?

Azt is elmondta, hogy ő és katonatársai semmit nem tudtak a táborokról, és fogalmuk sem volt arról, mi történik Németországban és Lengyelországban.

A műsor komoly kritikát kapott annak idején, amiért semmilyen formában nem jelezte fenntartásait Huber szavaival kapcsolatban, és különleges túlélőként tekintett a volt SS-tisztre. De nem ez volt az egyetlen program, amely pozitív színben tüntette fel a férfit. Sokan csak az új-zélandi síparadicsom megteremtőjét látták benne.

Huber halála kapcsán megszólalt a Simon Wiesenthal Központ vezetője, dr. Efraim Zuroff is: „Történészként egyértelműen elmondhatom, ha valaki SS-katonaként szolgált a keleti fronton, akkor egyszerűen lehetetlen, hogy ne tudott volna az SS és a Wehrmacht által elkövetett tömeggyilkosságokról. 1941 és 43 között a Szovjetunióban 1,5 millió embert – főként zsidókat – öltek meg a nácik."

Zuroff hozzátette, hogy semmilyen elismerést nem érdemel az az ember, aki Hitlert bármilyen formában szimpatikusnak látja, és önként állt be az SS-be.

Kibic

100 éves lenne Pataki Ferenc

Málenkij robot. Pataki Ferenc pontosan tudta, mit is jelentenek ezek a „becéző szavak”. Átélte, megszenvedte. A Dombóváron, 1921 januárjában született fiatalembert ugyanis elsodorta és csaknem felfalta a második világháború.

Két és fél évig munkaszolgálatosként szenvedett, lapátolt, csákányozott, melózott reggeltől késő estig, és közben hallgatta, ahogy üvöltöznek vele az egyre feszültebb tisztek. De a szenvedés, az igazi szenvedés még hátravolt. Orosz hadifogságba esett, és három évig gürcölhetett egy munkatáborban. Kérdezték tőle: mihez értesz, fiam? Ő meg mondta, hogy osztok, szorzok, a számokkal varázsolok, de ez sehogyan sem hatotta meg az oroszokat, és a vékonyka fiatalembert beosztották a fakitermelő brigádba.

Ivan Gyenyiszovics egy napja. Szolzsenyicin szikár, komor, tökéletes regénye elmond mindent a táborlétről, a kiszolgáltatottságról, a megaláztatásról, az életben maradási esélyekről. Pataki Ferenc harminckilósan szabadult. Harminckilós férfi – akibe akkoriban szó szerint hálni járt a lélek. De volt annyi akaratereje, hogy hazatérjen 1949-ben. A testileg, lelkileg meggyötört férfi, aki 1939-ben még a Királyi Katolikus Esterházy Miklós Nádor Főgimnáziumban érettségizett, megpróbált talpon maradni. De ott, a meggyötört lelke mélyén ő már pontosan tudta, mi az, ami boldoggá teheti, ami a számára a legfontosabb. Merthogy aprócska gyerekként már a budapesti Lakner-féle gyermekszínházban szerepelt számolóművészként.

„Kisiskolásként kerültem Lakner bácsi gyerekszínházába. Úgy hirdették a fellépésem, hogy vasárnap délelőtt: Pataki Feri, a legújabb számoló csoda. Az első előadáson tele volt a Royal Apolló mozi, Lakner bácsi kézen fogott, levitt a közönség közé, majd szólt az egyik gyereknek, hogy mondjon egy számot, mire az rávágta: háromszázharminchárom. Én is mondtam egy másikat, erre Lakner bácsi kérdi: no, Ferike, mennyi akkor a végeredmény, mire én azt feleltem: ha kapok egy fagylaltot, megmondom...” Naná, hogy kapott. A legenda szerint az ültetőnő átált ki a közeli cukrászdába, és már hozta is az ízes, hideg gombócokat és adta oda a flegma képpel ácsorgó Ferikének, ő meg belenyalt, ízlelgette, elnézett valahová a semmibe... aztán megmondta a végeredményt. Pataki Ferenc évekig dolgozott Lakner bácsinál. Később ott tette le az artistavizsgát is. Valóban csodagyerekként tartották számon, és ebben nem is volt semmiféle túlzás. A sors olyan képességgel áldotta meg, amivel akár világhírűvé is válhatott volna.

De hogyan is kezdődött ez a meseszerű történet? „Szüleimnek Dombóváron volt kereskedésük, és sokat voltam az üzletben már kisgyerekként is. Akkoriban állt át az ország a koronáról a pengőre, egy fillér százhuszonöt koronát ért. Én megkérdeztem édesanyámtól: akkor két fillér kétszázötven korona? Ő meg mondta, igen. Így kezdődött. Ahogy mentem az óvodába, minden lépésnél számoltam, később is sokat jártam be az üzletbe, és segítettem a szüleimnek... természetesen számolni.”

Ilyen előzmények után meglepő, de Pataki Ferenc szakmát tanult. Hétköznapi szakmát: kalapos lett. Az egyik rokona hatására kezdett foglalkozni a mesterséggel, és olyannyira ügyesen csinálta, hogy különleges szalmakalapokat is készített később. Levizsgázott, de soha nem dolgozott kalaposként, megmaradt a számok bűvöletében. Egyetemre nem mehetett zsidó származása miatt, ezért a kalaposmesterség mellett még megtanult tangóharmonikázni is. Zseniális ötlet volt, későbbi előadásain fejszámolás közben megszólaltatta a különleges hangszert. Amikor hazatért a Szovjetunióból, megpróbált magához térni. Testben, lélekben – szellemiekben. Így aztán nyelveket tanult, angolt, németet, svédet, és talán dacból oroszt is. Svédül például egy akkor a rádióban dolgozó svéd bemondóhölgytől tanult, és később azt mondta: „Volt pár mondat, amit naponta százszor mormoltam magamban, mint egy félőrült. Aztán Svédországban nagyszerűen eléltem velük. Az angol könnyebben ment, mert azt tanultam az iskolában, az orosz is, mivel sok ragadt rám a hadifogság alatt...”

Pataki Feri, a csodagyerek – immár ismert művész! Merthogy egyre jobban, egyre többen fedezték fel, és megtörtént vele az a csoda, hogy külföldön is felléphetett. „A Kamara Varietében léptem fel, amikor bejött egy német menedzser, és megkérdezte, mennyi idő alatt tudnám a számot előadni németül. Mire én azt válaszoltam, az a szerződéstől függ. Kaptam gyorsan egy némettanárt, fél év múlva jelentkezett a menedzser, hogy most már menni kellene, egy sportcsarnokban lesz az első előadás. Az elvtársak pedig azért mentek bele, hogy én külföldön is szerepelhessek, mert az iroda, amelynek az engedélyével felléphettem, komoly százalékot kapott az előadásaim gázsijából. Egy műsorért Németországban 300 márkát kaptam, Ausztriába pedig egy idő után úgy jártam ki, mintha mondjuk Székesfehérvárra utaznék egy haknira. Később aztán dolgoztam Svédországban, majd a Szovjetunióban. Moszkvában például abban a sportcsarnokban léphettem fel, ahol korábban Sztálint ravatalozták fel.”

De milyen is volt egy Pataki-show? A művész kiosztott megannyi számolócédulát a közönség között, azokon keresztül vizsgáztatták őt. A fellépésein, melyeken lenyűgözte a publikumot a fejszámolásával, olykor megtréfálta az embereket. Különböző vicces jeleneteket kevert az előadásba, tréfás kérdésekkel szórakoztatta a nagyérdeműt. Különböző cégek karolták fel, a kiosztott cédulákon például ott volt az Állami Biztosító logója, de az is előfordult, hogy a MÉHnél kitalálta valaki, tartson előadást a gyerekeknek, de azok csak akkor jöhetnek be a nézőtérre, ha hoznak magukkal egy kiló ócskavasat vagy papírhulladékot.

Sokat keresett. A hatvanadik előadása után már vadonatúj Mercedest vásárolt. Krisztinát, a feleségét is a munkájának, a szenvedélyének köszönhette. Az asszonyra, akivel aztán végig németül beszélt, egy közös ismerősüknek köszönhetően talált rá. „Egy nap egy gyönyörű szőke nő ült bőröndjén az ajtónk előtt, mert a gépe előbb szállt le, mint ahogy én tudtam. Elvittem vacsorázni, utána táncolni, majd visszajöttem a szállodába, a bejáratnál azt mondtam neki, Kriszta, ha holnap délben felhívsz telefonon, elveszlek feleségül.” Közel 50 évig éltek boldog házasságban. Pataki Ferenc később Dombóvár díszpolgára lett, s megkapta a Magyar Köztársasági Érdemrend kiskeresztjét. Néhány évvel ezelőtt pedig láthatta őt a közönség az egyik kereskedelmi televízió tehetségkutatójában, megannyi ifjú versenyző között. Erről azt mondta: „Úgy fogtam fel, mint egy vizsgát. Kíváncsi voltam, átmennék-e. Sikerem volt.”

Pataki Ferenc 2017. augusztus 25-én, 96 esztendősen hunyt el. S hogy mit is tudott ő valójában? A nyolc-tíz jegyű számok összeszorzása, osztása sem okozott gondot neki, és eljutott addig, hogy tizenkét, tizennégy jegyű számokból vont köbgyököt viszonylag rövid idő alatt. Idén lett volna százéves az az ember, akit meggyötört az élet, a politika, ám a számok később mindentől megvédték.

Nyugodj békében, Pataki Ferenc!

Újságmúzeum

NAPTÁR

Április 16., péntek	Ijjár 4.	Gyertyagyújtás: 7.17
Április 17., szombat	Ijjár 5.	Szombat kimenetele: 8.25
Április 23., péntek	Ijjár 11.	Gyertyagyújtás: 7.27
Április 24., szombat	Ijjár 12.	Szombat kimenetele: 8.37
Április 30., péntek	Ijjár 18.	Gyertyagyújtás: 7.36
		Lág boajmer
Május 1., szombat	Ijjár 19.	Szombat kimenetele: 8.48

APRÓ-HIRDETÉS

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Közös képviselet, társasházkezelés Budapesten! Tapasztalat, referenciák! Dr. Bíró Anna, Lőrincz Péter, 06-70-383-5004.

Színházak részére mindennemű régiségek vétele készpénzben. 0630/419-2713, antiklakberendezes.hu

Órajavítás, faliórák felújítása garanciával. Jung Péter, VII., Garay u. 45., www.jungoras.hu, 06-70-505-5620,

Gyűjtő venne bélyeggyűjteményt, postai képes levelezőlapot. 0620/522-5690, 061/322-8439.

Elvizesedett, talajvizes, dohos, salétromos pincefal, lábazati fal, házfal utólagos falszigetelése véglegesen. Telefon: 06-20/228-0453.

ÚJ ÉLET

a Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetségének lapja
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: 322-2829
E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa
Kiadótulajdonos: Mazsihisz
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 4800 Ft
Külföldre 6800 Ft/év
USA és Izrael: 7500 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám: 11707024-22118480
OTP SWIFT kód: (BIC) OTPVHUHB
IBAN: HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsekk: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.
Szedés, tördelés: WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák: mondAt Kft., www.mondat.hu
Felelős vezető: Nagy László
ISSSN 0133-1353

Gyerekházasságra kényszerítéssel vádolnak egy brooklyni rabbit

A rabbi a vádak szerint 15 éves gyerekek házasodását hozta össze.

A New York-i Rendőrség Gyermekvédelmi részlege nyomoz **Yoel Roth** ügyében, aki a williamsburgi Tiferes Hatorah Jesiva vezetője, valamint egy közösség elöljárója is, ahol sok olyan fiatal pár él, akiket ő adott össze, olvasható a *Kibic* cikkében.

Frimet Goldberger író, aki a cházid közösségben nőtt fel, fotókat posztolt olyan fiatalkorúakról, akik nemrég jegyezték el egymást, a következő szöveggel: a lány 17, a fiú 15 éves.

Goldberger azt írta: „azért osztom meg ezt a képet, hogy mindenki tudja, milyen az, amikor kiskorúakat kényszerítenek házasságra”.

A cházid közösségekben többnyire fiatalon házasodnak össze a férfiak és a nők, általában 18 év szokott lenni a korhatár. New York államban például 18 éves kor alatt nem szabad házasodni, legfeljebb a bíróság adhat engedélyt arra, hogy 17-re lehessen csökkenteni a korhatárt, írja a jta.org.

Yoel Roth rabbi

Yoel Roth ügyét először a Forward magazin tette közzé, és azt írták, a rabbi szerint azért fontos, hogy minél fiatalabb korban kössenek egymással házasságot a fiatalok, hogy ne végezzenek magukon önkielégítést. Roth hívei elmondták, hogy a rabbi a menyasszony és a vőlegény szüleinek engedélye nélkül adta össze a fiatalokat, és nem hagyta, hogy a szülők dönthessenek az esküvő időpontjáról. Sőt még azt sem árulta el nekik, hány éves a gyerekeik jövendőbeli párja.

Roth titkára tagadta a vádakat, és azt mondta: „Ha teszünk valami jót, akkor mindig vannak olyanok, akik kritikát fogalmaznak meg.”

Gyógyszer- és MRI-támogatás

Továbbra is igényelhetnek esetenkénti (tehát nem állandó) támogatást szociálisan rászoruló betegek az alábbiakhoz:

– Átlagosnál drágább gyógyszerek beszerzése. Például átlagosnál drágábbnak tekinthető egy 5000 Ft árú gyógyszer is kb. havi 100.000 Ft nettó munkabér vagy nyugdíj mellett. A támogatás összegének felső határa nincs rögzítve, de tájékoztatásul közöljük, hogy az eddigi gyakorlatban 50.000 Ft volt a legnagyobb gyógyszertámogatásunk.

– Magánorvosi MRI-vizsgálat elvégeztetése rosszindulatú daganat kiderítése céljából. Ehhez támogatást akkor lehet igényelni, ha az állami egészségügy csak túl késői időpontra tudja vállalni az MRI-vizsgálatot.

Részletesebb tájékoztatás és az igényléshez szükséges adatlap a következő telefonszámon kérhető: 06-1-321-3497, lehetőleg az esti órákban.

Mojzes Ivrat rovata

Távoli beszélgetés

Kereslek, és nem talállak,
s ha látnálak,
tán elfutnék megint,
Rémít a lelked, gúzsba köt.

Mert mit ér a szó,
ha egyszerre hív és küld kegyetlen,
igéz s igáz,
ölel s taszít,
játszik, vad gyermekként pusztítva eközben,
s tán így érzed te is...?

Mért félsz, hogy lelkem gúzsba köt?
Magányod hegyfokán
vajon messzebbre látsz?
A darvak, ha szállnak,
nem együtt repülnek?
Új csúcsnak vágni,
vagy csak látni is,
külön jobban sikerülhet?

Mert mit ér a szó,
ha nem jövőbe csábít,
bár igéz s igáz,
e lánc előre húz,
ölel s taszít,
mert tovább csak így visz út,
s játszik,
új világot építve eközben,
s tán így érzed te is...?

Bolyongva messzi tájakon
kerüljük keresve lelkünk,
s nem látjuk
halvány árnyékát csupán.
Mielőtt megtaláljuk.
Mielőtt végképp elveszítjük.

Ki az a Leiter Jakab, a fordítók réme?

Leiter Jakab apró, de annál bosszantóbb figura, akivel nap mint nap találkozhatsz könyvekben, újságokban, a tévés hírekben, filmek és sorozatok magyar szövegében, de akár a mindennapi életben is. A fordítók rémeként ismerik – de ki is ő?

Sajnos sokat találkozunk velük, ezért emlékezzünk meg a leiterjakabokról, vagyis azokról a gyakran félreértésen, a szövegkörnyezet hiányos ismeretén alapuló, bosszantó félrefordításokról, melyeket minden fordító igyekszik elkerülni, de mégis gyakran felütik fejüket a különböző szövegek, illetve audiovizuális művek magyarításában. Honnét ered ez az elnevezés, és ki alkotta meg? Ki az a Gag edző és Gonosz Toposz, miként lehet löncsidőre szuki babot enni, és ha nincs nő, tényleg nincs sírás?

A Leiter Jakab elnevezés a 19. századig, egész pontosan 1863-ig nyúlik vissza, amikor a Magyar Sajtó fiatal munkatársa, Ágai Adolf azt a feladatot kapta, hogy írjon a lap számára tudósítást a francia Le Géant (Az Óriás) névre keresztelt léghajó próbaútjáról. A légi monstrum felszállását rengeteg tudósító követte a helyszínen, Ágai azonban lemaradt az eseményről, ezért egy bécsi kollégájának a Wanderer című újságban megjelent cikkét vette át. Az eredeti cikkben szereplő *Empor, empor, wir wollen so hoch hinauffliegen wie Jakobs Leiter* mondatot a fiatal riporter így fordította magyarra: *Fel, fel, oly magasra akarunk szállni, mint Leiter Jakab.*

Ez még a hadnagy számára is érthetetlen...

Megindultak a találgatások, ki lehet a titokzatos Leiter Jakab. Esetleg egy másik léghajósra történt utalás? Végül persze kiderült, hogy Ágai tájékozatlansága okozta a mulatságos, de elég kínos hibát: Jakobs Leiter ugyanis a Bibliában szereplő Jákob lajtorjájára utal, a felkiáltással pedig a francia résztvevők azt kívánták metaforikusan jelezni, hogy mindennél magasabbra akarnak felszállni. Ágai valószínűleg nem ismerte a bibliai utalást, és mivel a német nyelvben a főneveket nagybetűvel írják, úgy hitte, egy bizonyos Leiter Jakabról van szó a szövegben.

Leiterjakabok már jóval régebben, a fordítás mesterségének kezdete óta léteztek, és léteznek mind a mai napig – van, akit bosszantanak az efféle hibák, mások jól szórakoznak rajta, sőt olyan is van, aki gyűjti a hasonló bakikat. A magyar fordítás történetének klasszikus leiterjakabjai közé tartozik Bill Haley örökbecsű dala, a *Rock Around the Clock* híres-hírhedt *Rock az óra körül* címfordítása – a cím az angol kifejezés helyes alkalmazásával valójában *Éjjel-nappal rock* vagy *Egész nap rock* fordításban lenne helyes. Hasonló sorsra jutott a Beatles *If I Fell* című száma is, amit gyakorta fordítanak *Ha elbuknékra*, ugyanis nem hallgatják/olvassák végig a címadó kezdő sort: *If I fell in love with you (Ha szerelembe esnék veled...).* Bob Marley legendás szerzeménye, a *No Woman, No Cry* sem *Nincs nő, nincs sírás* – jamaicai kreol nyelven ugyanis a cím azt jelenti, *Ne, asszony, ne sírj.*

A Tardos Péter szerkesztette Rocklexikon igazi melegágya a leiterjakaboknak, a Queen híres slágere, az *Another One Bites the Dust (Egy újabb [valaki] fűbe harap)* például *Más harap a fűbe* címen szerepel a könyvben. Az Iron Maiden zenekar nevét Tardos *vasorrú bábának* fordítja, holott a brit heavy metal állócsillagának tagjai egy középkori kínzóeszköz, az ún. *vasszűz* után nevezték el magukat. A filmek esetében sem ritkák a hasonló hibák: Alfred Hitchcock utolsó alkotása, a *Family Plot* a magyar forgalmazásban a *Családi összeesküvés* címet kapta, holott a filmben nincsen szó konspirációról, ellenben a cselekményben fontos szerepet kap egy családi sírhely (az angol *plot* szó összeesküvést és sírhelyet is jelenthet). A Goldfinger című James Bond-moziban kedvenc titkos ügynökünk Svájcba repül, a magyar változatban *Genf* helyett azonban *Genova* hangzik el *(angolul Genf városát Genevának hívják).* Egy másik Bond-film, A magányos ügynök latin-amerikai drogbáró főgonosza a magyar szinkronban fura módon azt mondja: *Legyen a Csendes-óceán a mi pudlikutyánk* – valójában azonban nem *poodle*-t, vagyis *pudlit,* hanem *puddle*-t, vagyis *tócsát* említ.

A Teledili című film házaspárja egy váratlan fordulattal a tévé világában találja magát, többek közt egy francia forradalom idején játszódó filmben, ahol épp lefejezni készülnek őket. A családfő arra a kérdésre, mi lenne a kívánsága, a Led Zeppelin klasszikusát, a *Stairway to Heavent (Lépcső a mennybe)* kéri, viccesen azt remélve, hogy a nyolcperces szám eljátszatásával időt nyerhet az esetleges menekülésre. A magyar fordító azonban nyilvánvalóan nem ismerte Robert Plant és Jimmy Page munkásságát, ugyanis a szinkronos verzióban a *Munkásosztály a Paradicsomba megyet* kéri a főhős (és így persze el is veszik a poén). A Columbo a guillotine alatt című epizódban kedvenc ballonkabátos rendőrhadnagyunk egy Uri Gellerről mintázott kamu látnok ellen nyomoz. A magyar szinkronban a szélhámost pszichológusnak nevezik, pedig az eredetiben természetesen semmi ilyesmi nem szerepel: a fordítót a *psych (látnok)* kifejezés tévesztette meg.

Terence Hill karaktere a Szuperzsaruban, miközben épp a kivégzésére vár, a börtönőrtől *azukibabot* kér (egy jellegzetes kelet-ázsiai babfajta), a magyar változatban ebből tévesen *szuki bab* lett. *Majd azt eszem löncsre!*, mosolyog a főhős, de megérkezik az utolsó kenetet feladó pap, erre az őr megjegyzi: *Löncsidőre te már rég halott leszel!* Természetesen senki sem vetemedne arra, hogy *löncsre* babot egyen, és *löncsidő* sem létezik, a fordító az angol *lunch*, vagyis ebéd szót értelmezte sajátosan. A harmadik Star Trek-moziban Uhura parancsnok miután sikeresen lefegyverzett egy fiatal Csillagflotta-tisztet, azt javasolja neki, *üljön a vécére* – mire a szerencsétlen illető beül a szekrénybe. A fordító ugyanis a *get in the closet* utasításban a *closet (szekrény)* szót társította tévesen a magyar *klozett* kifejezéshez.

Az igénytelen fordítói munkának köszönhetjük A Simpson család egyik híressé vált leiterjakabját: a sorozat főcímének visszatérő poénja, hogy a családtagok lehuppannak a tévé elé a kanapéra, minden egyes részben valamilyen más humoros körítéssel. Az egyik epizód elején a család helyett egy újság címlapja jelenik meg a képen *Couch gag thrills nation* hírrel, mire a magyar narrátor bemondja: *Gag edző megrémiszti a nemzetet.* Az újsághír valójában természetesen a kanapés poénra *(couch gag)* utal, az óvatlan fordító azonban a *couch* szót összekeverte a *coach (edző)* szóval.

Egy másik részben Homer egy tévés díjat ad át, amit a régi Starsky és Hutch-sorozat alkotói nyernek – nevükben *a Maci Laci hangját adó színész fia* veszi át az elismerést. A falánk rajzfilmfigurának természetesen semmi köze a 70-es évek híres zsarupárosához: a színpadon *Huggy Bear* – a két főhős számára gyakran fülessel szolgáló informátor – fia jelenik meg. A fordító, aki nem ismerte a karaktert, *Yogi Bearre*, vagyis *Maci Lacira* asszociált a névből. Szintén A Simpson család magyar változatában kéri az egyik szereplő a városba látogató állítólagos földönkívülieket, hogy szerezzenek neki két jegyet a *Pearl Jam meccsre* – a *Pearl Jam* azonban nem sportcsapat, hanem a 90-es évek híres grunge zenekara, a *two tickets to Pearl Jam* tehát egészen más jelent, mint a fordító gondolta. A South Park első halloweeni epizódjában Séf bácsi az ünnep alkalmából a néhai motoros kaszkadőr, Evel Knievel jelmezét ölti magára, azonban mivel ő idehaza egyáltalán nem ismert, a fordító – ismeretlen logika alapján, az *Evel* keresztnevet *evil*-nek hívén – *Gonosz Toposzként* magyarította a figurát.

A hazai olvasók jót nevethettek a népszerű (kvázi)erotikus ponyva, A szürke ötven árnyalata egyik apró leiterjakabján is, mely Tótisz András műfordító érdeme, aki a *Kings of Leon* zenekart nem ismerve *Oroszlánkirályként* magyarította az amerikai rockegyüttes nevét. Tótisz – aki miután számonkérték rajta a bakit, úgy reagált: *Nem gondolom, hogy hibába futottam bele. Ön szerint népszerű zenekar, én még életemben nem hallottam róla. Oroszlánkirály című dal viszont van* – egy rövid ideig még internetes mémek céltáblája is lett, melyek szándékos leiterjakabokat adtak a fordító szájába.

A legjobb leiterjakabos poént azonban Karinthy Frigyes sütötte el, aki Így írtok ti című gyűjteményében Ady Endre A Tisza-parton című versének ezt a részletét fordítja németre:

Jöttem a Gangesz partjairól / Hol álmodoztam déli verőn, / A szívem egy nagy harangvirág / S finom remegések: az erőm.

A németről visszafordított szöveg aztán így hangzik:

Ufer, a zsidó kupléíró / Aludt a folyosón mélyen, / Barátja, Herz, biztatta, / Hogy ne remegjen, ne féljen.

Ezután ismét németre fordította a szöveget, majd vissza magyarra, melyből végül ez kerekedett ki:

A Herz-féle szalámiban / Sokkal sűrűbb a só, / Mint más hasonló termények/ben / Hidd el, ó nyájas olvasó!

Úgy tűnik, hogy amíg lesz fordítás, addig lesznek leiterjakabok is.

Rudolf Dániel / Dívány

...és ideje van a nevetésnek

Választottját vitte bemutatni családjának a leányzó. A vacsoránál az apa beszédbe elegyedett a fiúval:

– No és mik a terveid a lányommal kapcsolatban?

– Szeretném feleségül venni.

– Van munkád, amiből el tudod majd tartani?

– Most még a tanulmányaimra kell koncentrálnom, de hiszek abban, hogy Isten megsegít.

– Van házad, ahol ellakhattok?

– Most még nincs, de hiszek abban, hogy Isten majd segít rajtunk.

És ez így ment egész vacsora alatt. Vacsora után, amikor a fiú már elment, az anya megkérdezi az apát:

– Na hogy tetszett a fiú?

– Az igazat megvallva, van, ami tetszik, van, ami nem. Nem tetszik az, hogy nincs munkája, nincsenek tervei. Tetszik viszont az, hogy azt hiszi, én vagyok Isten.

„Boldogság-világranglista”

Izrael a 12. helyen

Finnország immár negyedik éve áll a lista élén az ENSZ által készített felmérésben.

Izrael két hellyel lépett előbbre, így lett a 12. a legfrissebb éves boldogságjelentésben. A zsidó állam – miközben világelső az oltási „versenyben”, és két éven belül a negyedik országos választásra készül – két hellyel javította pozícióját az ENSZ felmérésében, közli cikkében a *Szombat.*

A most közzétett jelentés ebben az esztendőben 149 országra terjed ki, bár a világjárvány miatt csak kétharmadukban végeztek friss felmérést.

Izrael a 14. helyet foglalja el 2020-ban, míg 2019-ben a 13. lett.

A 2021. évi boldogságjelentés 149 országot rangsorolt az egy főre jutó bruttó hazai termék, a várható egészséges élettartam és a polgárok szubjektív

véleménye alapján. A felmérés során arra kérték a válaszadókat, hogy 1–10 skálán tüntessék fel, mekkora közösségi támogatásra számíthatnak szorult helyzetben, mennyire dönthetnek szabadon életük kérdéseiben, mennyire korrupt, illetve mennyire segítőkész a társadalom, amelyben élnek.

A világjárvány miatt a felméréseket valamivel kevesebb mint 100 országban végezték el 2020-ban. A többi nemzet rangsorolása a múltbeli adatok becslésein alapult. Az ENSZ kilencedik alkalommal teszi közzé ezeket a statisztikákat.

Figyelemre méltó, hogy a lista élén túlnyomórészt Európa protestáns (vagy erős protestáns hagyománnyal rendelkező) országai állnak: az első 10 helyre mindössze egy katolikus ország jutott be: Ausztria.

A jelentés készítői szerint *az emberek biztonságban érzik magukat ezekben az országokban. A kormányt hitelesnek és őszintének tekintik, és magas az egymásba vetett bizalom is.*

Magyarország a 149 ország közül a 43., és ezt a helyet stabilan tartja. Érdekes, hogy a vele hasonló fejlettségi szinten álló országok többnyire jóval előbb állnak a listán:

Csehország: 16
Szlovákia: 22
Horvátország: 23
Szlovénia: 26
Lengyelország: 39

Az angolszász országok szintén elég jó helyen állnak:

Új-Zéland: 9
Ausztrália: 12
Kanada: 14
Egyesült Királyság: 17
Egyesült Államok: 19

Ezekben az országokban él az Izraelen kívüli zsidóság több mint 90 százaléka.

Herzl Tivadar örökül hagyta nekünk....

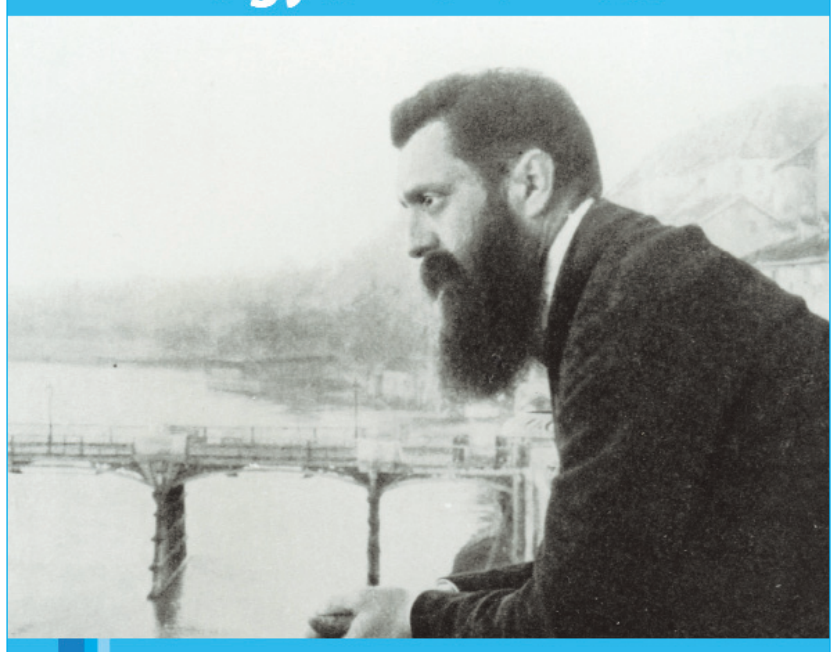

Biztosítani akarjuk a zsidó nép és Izrael Állam létének folytonosságát.

Az Ön öröksége is hozzájárulhat e célhoz.

Keren Hayesod - United Israel Appeal,

a szervezet, amely Izrael részére gyűjt adományt.

Tőlünk megtudhatja hogyan
E-mail: legacy@kh-uia.org.il
Telefax: +972-4-6263636
Mobil: +36-30-7154136